



**Zuyd Hogeschool**

**European Studies**

**Uitgebreide opleidingsbeoordeling**



## Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bachelor opleiding European Studies van Zuyd Hogeschool. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van Zuyd Hogeschool is samengesteld. Het panel is in overleg met de opleiding samengesteld en is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO. Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2013 voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 17 en 18 juni 2013.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer drs. D.W. Richters MBA (voorzitter, domeindeskundige)

De heer J.J. Hardenbol MA (domeindeskundige)

De heer mr. J.M.P. Janssen (domeindeskundige)

De heer A. el Morabit (studentlid)

Mw. ir. M. Dekker-Joziase, senior auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2013*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 14 oktober 2013

Panelvoorzitter



De heer drs. D.W. Richters MBA

Panelsecretaris



Mevrouw. ir. M. Dekker-Joziase



## Samenvatting

De opleiding heeft voor alle onderwerpen en standaarden het oordeel voldoende ontvangen, waarmee het eindoordeel voor de opleiding ook **voldoende** is.

### Beoogde eindkwalificaties

Het panel constateert dat de opleiding de landelijke competenties volgt en daarbij samenwerkt met de andere ES-opleidingen in Nederland. De opleiding heeft geen specifieke eigen competenties toegevoegd.

De opleiding profileert zich duidelijk op het gebied van internationale strategische communicatie. Het panel is van mening dat, gezien de naamgeving van de opleiding, de kernrol van Europaspecialist wat meer centraal mag worden gesteld.

De standaard wordt beoordeeld met een **voldoende**.

### Programma

De opleiding heeft een stevig praktijkgericht onderwijsprogramma, waarbij veel aandacht uitgaat naar beroepsvaardigheden in projecten en opdrachten. Het programma is breed qua opzet en inhoud; dat maakt de balans met de inhoudelijke diepgang niet altijd makkelijk. Het panel adviseert deze balans te blijven monitoren, zeker nu het nieuwe curriculum voor het eerst volledig is uitgevoerd.

Het panel ziet duidelijke vernieuwingen in het curriculum. De onderzoekslijn is verstevigd. De samenhang is verbeterd en de begeleiding geïntensiveerd. Het opleidingsprogramma heeft een logische opbouw. Studenten hebben keuzeruimte qua specialisatie en de wijze van verdieping (scriptie, minor). De opleiding biedt een praktijkgericht programma dat interessant is voor studenten en voor het werkveld. Studenten wordt een mix geboden van taal, communicatie en kennisvakken. Er is een ruime mix aan werkvormen, inclusief simulation games die de beroepspraktijk nabootsen. Wel is het panel van mening dat naar de eindfase toe de student meer individueel zijn kwalificaties kan tonen. Nu wordt er nog veel in groepen gewerkt bij onderdelen die de eindkwalificaties tonen.

In het algemeen is het panel van mening dat het programma voldoende is gericht op kennis en beroepsvaardigheden. De aanscherpingen van de leerlijn onderzoek is ingezet en moet worden doorgetrokken naar de eindfase. Verdere aanscherping op het gebied van externe borging van het taalonderwijs (Engels en Spaans), de EU-focus en het gebruik van vakliteratuur is gewenst.

De bij het onderwerp 'Programma' behorende standaarden zijn beoordeeld met een **voldoende**.

### Personeel

Het panel constateert op basis van de personeelsbeleidsdocumenten en gesprekken met docenten en het opleidingsmanagement dat de beleidscycli worden gevolgd en gedocumenteerd. Docenten voelen zich gehoord en ervaren goede ruimte voor professionele ontwikkeling.

De opleiding faciliteert docentstages, promotietrajecten en gerichte scholingstrajecten. Het panel vindt dat de opleiding een goed beeld heeft waar ze staat en wat er nodig is voor de verdere versterking van het docententeam.

Het docententeam heeft genoeg niveau, vakexpertise en didactische kwaliteiten in huis om de verschillende vakgebieden binnen de opleiding te verzorgen. Voor ieder taalggebied is een native speaker aanwezig. De opleiding is bezig het niveau Engels en de onderzoeksvaardigheden van docenten te versterken. Het panel vindt dit terecht aangezien de onderzoeksopdrachten een steeds belangrijkere plaats krijgen in het afstuderen. Het panel constateert dat gezien de docent-studentratio het personeelsbestand van voldoende omvang is. Dit geldt ook voor de diverse vakgebieden. Het docententeam komt enthousiast over en geeft vorm aan veel veranderingen. Gezien de getoonde inzet en capaciteiten heeft het panel er vertrouwen in dat de vernieuwingen goed zullen worden doorgezet.

Twee bij het onderwerp 'Personeel' behorende standaarden zijn beoordeeld met een **voldoende**. Het Personeelsbeleid is beoordeeld met het oordeel **goed**.

#### Voorzieningen

Het panel constateert dat er geen grote knelpunten zijn in de voorzieningen. De opleiding werkt aan verdere optimalisering van fysieke ruimtes en ict-voorzieningen. Studenten voelen zich thuis bij de kleinschaligheid van de opleiding. De formele studiebegeleiding is duidelijk georganiseerd en daarnaast worden veel zaken ook via de meer informele contacten snel opgepakt. De opleiding kent haar studenten en weet waar zij zich bevinden op hun studierpad. Dit is mede het gevolg van het feit dat met vaste coaches wordt gewerkt die studenten langere tijd begeleiden. Een aandachtspunt is de functie van het portfolio en hoeveelheid formulieren die studenten moeten invullen voor het aantonen van hun persoonlijke en professionele ontwikkeling.

De bij het onderwerp 'Voorzieningen' behorende standaarden zijn beoordeeld met een **voldoende**.

#### Kwaliteitszorg

Het panel heeft de indruk dat de opleiding in een transitie zit van redelijk informele naar meer formele borging. Het beleidsplan kwaliteitszorg biedt daarvoor goede kaders en instrumenten. Het docententeam is duidelijk kwaliteitsbewust en de opleiding heeft een duidelijke kwaliteitscheck op het primaire proces, het onderwijs. Lopende verbeteracties zijn gebaseerd op de uitkomsten van evaluaties. Docenten, studenten en het werkveld zijn duidelijk betrokken bij de kwaliteitszorg via de reguliere overlegorganen. Het contact met alumni wordt versterkt en ingezet om de EU focus van de opleiding duidelijker te etaleren. De bij het onderwerp 'Kwaliteitszorg' behorende standaarden zijn beoordeeld met een **voldoende**.

#### Toetsing en gerealiseerde kwalificaties

Het panel constateert dat de opleiding een duidelijk toetsstelsel heeft met een duidelijk toetskader tot op het niveau van de courses en de toetsen. De examen- en toetscommissie zijn bezig de kwaliteitscontrole en borging van de toetsing aan te scherpen. Dit moet verder worden doorgetrokken.

Een tweede aandachtspunt is de borging van de individuele bijdrage van studenten in groepswork. Het panel adviseert de balans tussen groeps grootte en geleverde studentproducten te evalueren.

Het panel vindt het positief dat de opleiding werkt aan meer toepassing van het 4-ogen principe en meer individuele toetsing. De opleiding is zich ervan bewust dat de borging van de toetsing een stadium verder moet worden gebracht.

Voor de beoordeling van het eindniveau adviseert het panel de eindtoetsing inzichtelijker te maken door naast de aparte onderdelen ook meer het geheel van het afstuderen te tonen. Het portfolio zou daarbij een meer centrale rol kunnen krijgen bij de archivering van de verschillende onderdelen die leiden tot het eindniveau.

Het panel is van mening dat de opleiding goede studenten aflevert en opleidt tot het gewenste niveau. Wel kunnen meer specifieke eisen worden gesteld aan de EU-focus van de (eind)opdrachten. De opleiding kan meer gebruik maken van haar unieke (EU gerichte) profilering.

De bij het onderwerp 'Toetsing en gerealiseerde kwalificaties' behorende standaarden zijn beoordeeld met een **voldoende**.





## Inhoudsopgave

<b>1</b>	<b>Basisgegevens van de opleiding</b>	<b>11</b>
<b>2</b>	<b>Beoordeling</b>	<b>13</b>
	<b>Beoogde eindkwalificaties</b>	<b>13</b>
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	13
	<b>Programma</b>	<b>15</b>
	Standaard 2 Oriëntatie van het programma	15
	Standaard 3 Inhoud van het programma	18
	Standaard 4 Vormgeving van het programma	20
	Standaard 5 Instroom	21
	Standaard 6 Studeerbaarheid	23
	Standaard 7 Duur	24
	<b>Personeel</b>	<b>25</b>
	Standaard 8 Personeelsbeleid	25
	Standaard 9 Kwaliteit van het personeel	26
	Standaard 10 Kwantiteit van het personeel	28
	<b>Voorzieningen</b>	<b>29</b>
	Standaard 11 Materiële voorzieningen	29
	Standaard 12 Studiebegeleiding	30
	<b>Kwaliteitszorg</b>	<b>32</b>
	Standaard 13 Evaluatie resultaten	32
	Standaard 14 Verbetermaatregelen	33
	Standaard 15 Betrokkenheid bij kwaliteitszorg	34
	<b>Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</b>	<b>35</b>
	Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	35
<b>3</b>	<b>Eindoordeel over de opleiding</b>	<b>43</b>
<b>4</b>	<b>Aanbevelingen</b>	<b>45</b>
<b>5</b>	<b>Bijlagen</b>	<b>47</b>
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	49
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	51
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	57
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	61
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	65
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	67
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	69



# 1 Basisgegevens van de opleiding

## Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	European Studies
2. Registratienummer opleiding in CROHO	34419
3. Oriëntatie en niveau	Hbo; bachelor; Graad: Bachelor of European Studies
4. Aantal studiepunten	240 EC
5. Afstudeerrichtingen	Communication and International Business (CIB, voorheen Communicatie Management) Communication and Public Policy (CPP, voorheen Bestuur en beleid)
6. Variant(en)	Voltijd
7. Locatie(s)	Maastricht
8. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 12 oktober 2007 Besluit NVAO: 20 oktober 2008
9. Code of conduct	Getekend

## Administratieve gegevens van de instelling

10. Naam instelling	Zuyd Hogeschool
11. Status instelling	Bekostigd
12. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	N.v.t.

## Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Kwantitatieve gegevens van de opleiding				
Cohort	Instroom	Uitval eerste jaar	Uitval bachelor	Rendement hoofdfase
Cohort 2012-2013	115	Nog niet bekend (nbn)	nbn	nbn
Cohort 2011-2012	129	57	nbn	nbn
Cohort 2010 -2011	113	54	nbn	nbn
Cohort 2009 - 2010	106	31	nbn	nbn
Cohort 2008-2009	99	34	3	83,1%
Cohort 2007-2008	80	25	9	76,4%
Docentkwaliteit	Aantal Masters: 90% Phd: 5%			
Gerealiseerde student/docent ratio	1 : 24,5			
Gemiddeld aantal contacturen per jaar	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3 <sup>1</sup>	Jaar 4 <sup>2</sup>
Gemiddelde contacttijd per week	11,7	16,0	7,3	8,7

<sup>1</sup> In het eerste semester zijn de studenten op exchange; deze gegevens zijn gebaseerd op het tweede semester.

<sup>2</sup> Deze gegevens zijn gebaseerd op het eerste blok. In het tweede blok vullen de studenten de differentiatieruimte (elders) in en in het tweede semester zijn zij op stage.

### *Kenschets opleiding*

De opleiding European Studies is een van de vier opleidingen van de Faculteit International Business and Communication (FIBC). De opleidingen hebben een sterke internationale focus ('educating global minds'). De missie van de faculteit is het opleiden van ondernemende, internationaal georiënteerde professionals voor functies op het gebied van internationale samenwerking, interculturele communicatie, talen, vertalen/tolken en draagt bij aan kenniscirculatie en –innovatie op nationaal en internationaal niveau. Studenten worden opgeleid met een sterke internationale focus.

De opleiding European Studies leidt studenten op tot European professionals, met een brede oriëntatie op het publieke en private domein met als focusgebied Europa en met een goede kennis van talen en culturen om te kunnen communiceren in een internationale omgeving. Afgestudeerden ontvangen de titel Bachelor of European Studies.

De opleiding is gestart in 2002 en wordt sinds 2010 gefaseerd Engelstalig uitgevoerd. In 2013-2014 is het programma volledig Engelstalig. De instroom van niet-Nederlandse studenten groeit van 3,5% van de totale instroom in 2010 naar 11% van de totale instroom in 2012. Studenten volgen een deel van hun studie in het buitenland en komen in contact met buitenlandse exchange studenten, native speakers, docenten met internationale ervaring en gastdocenten. Studenten werken aan reële praktijkprojecten ontleend aan relevante problematieken uit het werkveld. De opleiding heeft twee specialisaties: Communication and International Business (CIB, private domein) en Communication and Public Policy (CPP, publieke domein). CPP is gericht op communicatievraagstukken vanuit of bestemd voor de politiek op landelijk, Europees en wereldwijd niveau. CIB is gericht op communicatievraagstukken vanuit een (inter)nationale, Europese marktcontext. Studenten met als specialisatie CPP kunnen in het vierde jaar in aanmerking komen voor een pre-master traject bij de Faculty of Arts and Social Sciences van de Universiteit Maastricht (UM). Dit maakt rechtstreekse doorstroom mogelijk naar de Master European Studies van UM.

Alle ES-studenten kunnen in het vierde jaar het pre-master traject (doorstroomminor) volgen dat de Faculteit Commercieel Management van Zuyd Hogeschool heeft opgezet met de Master International Business van de UM. Studenten moeten voldoen aan de instroomeisen (propedeuse behaald, voldoende kennis van het Engels en slaging voor entreetoets Statistiek).

## 2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

### Beoogde eindkwalificaties

#### Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

*De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.*

#### *Bevindingen*

De opleiding leidt studenten op tot European professionals in een globaliserende wereld met kennis van internationale strategische communicatie. Studenten leren dat goede communicatie op bestuurlijk niveau noodzakelijk is om over de grenzen zaken te doen. Kennis van andere talen en culturen is daarvoor een vereiste. Kennis van zowel het private als het publieke domein, toegespitst op de Europese Unie, is van groot belang. Daarmee onderscheidt de opleiding zich van andere opleidingen zoals International Business and Languages, International Business and Management Studies en Business Administration. Afgestudeerden beginnen hun loopbaan als netwerkers, lobbyisten, project- en accountmanagers, communicatie- en marketingadviseurs of assistent bij een (Euro-) parlementariër.

De opleiding hanteert de eindcompetenties die zijn vastgelegd in het Landelijke Opleidingsoverleg van de opleidingen European Studies<sup>3</sup> (2012, zie bijlage 1). Daarin is ook vastgelegd hoe de koppeling is aan de Dublin descriptoren op bachelorniveau. Het landelijk profiel wordt gevalideerd door de werkveldcommissies en andere externe contacten van de participerende opleidingen. Samen met de Haagse Hogeschool wordt het Nederlandse profiel vergeleken met 24 competenties die op Europees niveau zijn vastgesteld. Dit zal een nieuw competentieprofiel opleveren dat in de loop van 2013 aan het Sectoraal Advies College van de Vereniging Hogescholen zal worden voorgelegd. Dit kan gelden als een eerste opstap naar een internationale vergelijking met verwante opleidingen.

Het panel heeft met alle geledingen gesproken over het profiel van de opleiding. Daaruit blijkt dat de opleiding aansluit op het landelijk profiel en een groot accent legt bij de kernrol 'Intercultural communicator' en dat studenten dit doen vanuit hun kennis van Europa en de moderne vreemde talen.

---

<sup>3</sup> In het landelijk overleg participeren de opleidingen ES van de Haagse Hogeschool, Zuyd Hogeschool, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden en van het NTI.

Studenten worden breed opgeleid om te functioneren op het raakvlak van communicatie, economie en management, politiek en recht in internationaal opererende bedrijven en instellingen in binnen- en buitenland. Daarbij gaat de focus soms ook verder dan Europa. De internationale strategische communicatie staat centraal. In de visie van de opleiding wordt dit gevoed vanuit de Europese context.

Zoals ook in het landelijk profiel wordt gesteld, is het voor het werkveld en voor studenten niet altijd duidelijk welke functies en werkkringen mogelijk zijn. Het werkveld is niet altijd eenduidig. De opleiding maakt haar eigen keuzes, met het landelijk profiel als referentie. Zo is de opleiding niet ingegaan op de wens van de werkveldcommissie om een derde vreemde taal verplicht te stellen. Bij herziening van het curriculum is prioriteit gegeven aan de inhoud van de specialisatie en is onderzoek meer verankerd, waardoor de derde taal een keuzeoptie is vanaf jaar 3.

De opleiding besteedt veel aandacht aan de talen en volgt daarbij de internationaal erkende CEFR-kaders. Studenten worden opgeleid tot het met goed gevolg afleggen van internationaal erkende taaldiploma's. Duits en Frans worden extern getoetst. Voor het Frans hanteert men het DELF niveau B2 (Diplôme d'études en langue française) en DALF C1/C2. Voor Duits hanteert men het Goethe-Zertifikat, niveau B1/B2. Voor Engels, Spaans en Nederlands is (nog geen externe toetsing opgenomen). Voor Engels hanteert men het niveau B2 en streeft men naar het Cambridge Advanced Level en Business Experience Certificate (*Jaarplan 2013-2014*). Voor Spaans hanteert men het niveau B1/B2 en wordt aangesloten op de toetsen van het Instituto Cervantes. Studenten hebben de mogelijkheid om deel te nemen aan deze (DELE) toetsen. Onderzocht wordt of deze externe toetsing kan worden opgenomen in het onderwijs. Voor het vak Nederlands voor buitenlanders hanteert men het niveau A2/B1. Het panel vindt dit passende niveaus voor deze opleiding.

De opleiding werkt aan de versterking van de internationale instroom om zo een 'international classroom' te vormen en de samenwerking met internationale partnerinstututen te versterken. De overstap naar een volledige Engelstalige uitvoering was daarbij een belangrijke stap.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat de opleiding de landelijke competenties volgt en daarbij samenwerkt met de andere ES-opleidingen in Nederland en aansluit bij de masteropleiding van de Universiteit Maastricht.

De opleiding volgt de landelijke standaarden en heeft geen specifieke eigen competenties of profilering aan toegevoegd. Uit de gesprekken die het panel voerde, blijkt wel dat de kernrol van internationale strategische communicatie meer centraal staat dan de kernrol van Europaspécialist. De opleiding werkt vanuit de Europese context, met daarbij een wereldwijde oriëntatie. Het panel is van mening dat, gezien de naamgeving van de opleiding, de kernrol van Europaspécialist weer meer centraal mag worden gesteld. Er mag meer aandacht zijn voor Europa/EU.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

# Programma

## Standaard 2 Oriëntatie van het programma

*De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.*

### *Bevindingen*

#### *Kennis*

European Studies is een brede, multidisciplinaire opleiding met courses gericht op communicatie, marketing, recht, politiek en cultuur. Daarnaast is er veel aandacht voor sociale vaardigheden en talen. De eerste twee studiejaar bieden een brede basis, waarbij ruim 1/3 deel van het programma is gericht op talen, circa 1/3 deel op communicatievakken en ruim 1/3 deel op kennisvakken (economie, management, recht, Europese cultuur, politiek, marketing en Europa). Aan het einde van het tweede jaar kiezen de studenten hun eerste specialisatievak (3 EC). In het derde en vierde jaar is de derde vreemde taal een keuzevak. In het derde jaar gaat de aandacht meer uit naar de exchange (28 EC) en de specialisaties (21 EC). In het vierde jaar ligt de focus bij de differentiatie (15 EC, minor, scriptie of pre-master) en de afstudeerstage (28 EC). Daarnaast worden taal- en specialisatievakken gevolgd.

Het panel heeft inzage gekregen in de course-beschrijvingen, het lesmateriaal en de gegevens vanuit Blackboard. In de gesprekken met betrokkenen is de nadruk gelegd op de balans tussen breedte en diepgang, op de EU-focus en op het taalonderwijs. Het panel constateert dat studenten vanuit de vele vakgebieden een brede blik ontwikkelen. Studenten leren veel over veel onderwerpen. In de gesprekken gaven studenten en alumni aan dat zij regelmatig meer diepgang wensten. Die vraag was sterk afhankelijk van de eigen achtergrond en interesses per student. Ook vanuit het werkveld is er een brede variatie naar gewenste diepgang. Zoals in het landelijke profiel wordt gesteld, is het met zo'n breed profiel lastig om alle partijen in dezen volledig te bedienen. Studenten en alumni geven wel aan dat zij in de specialisatie, exchange en afstudeerstage toewerken naar meer diepgang op een specifiek onderwerp. Zij geven aan dat zij dan voldoende basis hebben per vakgebied om daarop verder te bouwen. Dit past bij de visie van levenslang leren die Zuyd Hogeschool hanteert (zie standaard 4).

Het panel stelt uit notulen van de curriculumcommissie vast dat de samenhang en diepgang qua kennisniveau regelmatige onderwerpen van gesprek zijn en dat daarbij ook de input van studenten en het beroepenveld worden meegewogen.

Het panel heeft meer specifiek de leerlijn van European Law en de publieke minor gevolgd en constateert dat daar een goede basis en diepgang wordt geboden qua theorie en het kunnen toepassen van kennis en vaardigheden. Studenten maken kennis met de vakgebieden en leren deze in diverse settings te verkennen. De gehanteerde opdrachten en casuïstiek zijn duidelijk gerelateerd aan het hbo-karakter.

### *EU-focus*

Het panel constateert dat in de diverse vakken geregeld aandacht wordt gegeven aan de EU-focus in opdrachten en casuïstiek. Studenten maken bijvoorbeeld landen-analyses, er worden excursies georganiseerd naar het Europees Parlement en studenten voeren opdrachten uit voor bedrijven die grensoverschrijdend in de EU opereren. Het panel stelt dat de EU-focus duidelijker blijkt uit het lesmateriaal dan uit de leerdoelen van de vakken. De opleiding kan de EU-focus (het unique selling point) meer nadrukkelijk benoemen in de doelstellingen van de vakken.

De opleiding stelt dat in het vernieuwde vierde jaar de EU-focus in de richting CPP sterker naar voren komt in de vakken 'Public Finance and European Subsidy management' en 'European regional policy'. Voor de richting CIB wordt het vak PR Marketing, concept and strategy in een Europese context geplaatst. Het panel herkent de EU-focus niet altijd in de geleverde studentproducten. Vaak is er wel een internationale focus, maar niet perse een Europese focus. De opleiding geeft aan dat in het vernieuwde curriculum in beide specialisaties meer de nadruk zal worden gelegd op een Europese context.

### *Taalonderwijs*

Voor aanvang van de studie kiezen studenten, naast de verplichting voor Engels, twee vreemde talen op basis van hun voorkennis (Frans, Duits of Spaans). Een van de vreemde talen moet op niveau havo-5 zijn behaald. De andere taal op niveau eind havo-3. Voor Spaans geldt geen voorvereiste. Buitenlandse studenten kunnen Nederlands als derde vreemde taal kiezen (geen voorvereiste).

De opleiding besteedt veel aandacht aan de talen en volgt daarbij de internationaal erkende CEFR-kaders (vergelijk standaard 1). Het panel heeft met docenten en studenten gesproken over het niveau van het taalonderwijs en daarvan bewijzen gezien in studentproducten en toetsen. Tijdens de buitenland periodes (exchange en stage) krijgen studenten gelegenheid de talenkennis en –toepassing te oefenen en te versterken. Daartoe heeft de opleiding partnerinstellingen in alle vier taalgebieden.

Uit gesprekken blijkt dat studenten en vertegenwoordigers uit het werkveld in het algemeen tevreden zijn over het taalonderwijs en de beheersing van meerdere talen duidelijk als meerwaarde zien. Het beheersingsniveau wordt als passend gezien voor deze opleiding.

### *Literatuur*

Het panel constateert dat voor de verschillende vakgebieden de gangbare boeken zijn opgenomen in de literatuurlijst en dat er gebruik wordt gemaakt van readers. De literatuur staat ook in de course manuals beschreven. Uit de studentproducten blijkt dat studenten daar vaak weinig of slecht verwijzen naar literatuur. Studenten en alumni geven aan dat docenten tijdens de lessen wel aandacht besteden aan actualiteiten en wetenschappelijke bronnen. Het panel is van mening dat studenten meer moeten worden gewezen op het gebruik van en correcte referentie aan (vak)literatuur in met name stage- en afstudeerwerkstukken. Studenten geven aan dat meer en meer aandacht wordt gevraagd voor het beoordelen van bronnen op waarde en bruikbaarheid. Ook wordt er stringenter gelet op bronvermelding. Studenten kunnen in de bibliotheek instructies krijgen in het zoeken en gebruiken van literatuurbronnen. Het panel ziet dit graag strakker doorgezet in de vernieuwing van het derde en vierde studiejaar.



### *Beroepsvaardigheden*

Het panel constateert dat uit het lesmateriaal blijkt dat er veel aandacht is voor het aanleren van beroepsvaardigheden. De werkvormen, de praktijkopdrachten, de minoren en de buitenlandse perioden dragen daar sterk toe bij. Studenten moeten niet alleen de kennis beheersen en reproduceren, maar ook werkelijk tonen dat zij deze kunnen toepassen. Met de werkveldcommissie en met bijvoorbeeld stageverleners wordt de aansluiting op de praktijkrealiteit regelmatig doorgesproken.

Alumni en studenten geven aan dat zij graag les van gastsprekers krijgen om een goed beeld van de beroepspraktijk te krijgen. Ondanks dat het opleidingsmanagement aangeeft dat er in iedere studiefase externe sprekers/docenten/excursies zijn, geven studenten aan dat zij graag meer inspirerende gastsprekers wensen. De opleiding werkt aan uitbreiding van de internationale contacten met partnerinstellingen.

Studenten zijn enthousiast over de minoren, exchange en de stage, omdat daar alle elementen bij elkaar komen en zij een beter beeld krijgen van beroepsmogelijkheden en hun eigen beroepsvaardigheden kunnen ontwikkelen.

De cursus beroepsvoorbereiding in het vierde jaar mag volgens alumni meer worden gericht op mogelijke functies en werkomgeving, dan op het leren solliciteren en jezelf presenteren.

### *Onderzoeksvaardigheden*

Uit gesprekken met alumni, studenten en docenten blijkt dat de aandacht voor onderzoeksvaardigheden is versterkt met de vernieuwing van het curriculum. De nadruk ligt op toegepast praktijkonderzoek. Studenten leren via gerichte opdrachten de beginselen van onderzoek in de eerste twee studiejaar (vraagstelling, methodiek en gegevensverzameling). Studenten oefenen in de praktijkopdrachten bij projecten en bij het schrijven van marketing- en communicatieplannen. Doordat opdrachten in overleg met het werkveld worden ontwikkeld, is het onderzoek op de praktijk gericht. In het derde studiejaar wordt onderzoek gerelateerd aan de specialisatie. Een aantal studenten kiest voor het schrijven van een scriptie in de minorruimte. De onderzoeksvoorstellen van de eerste ronde zijn door leden van het lectoraat beoordeeld op vraagstelling en opzet van het onderzoek. Alle studenten moeten, sinds 2012-2013, tijdens de afstudeerstage verplicht een onderzoek doen voor de stageverlener.

Het panel constateert dat de opleiding duidelijk heeft gewerkt aan de versterking van de onderzoekslijn. De wensen van alumni (betere voorbereiding op onderzoek en scriptie) worden in het huidige curriculum uitgevoerd. In het eerste jaar doen studenten kleine verkennende opdrachten. In ieder jaar zijn elementen van onderzoeksvaardigheden opgenomen. In het derde jaar voeren studenten bijvoorbeeld een communicatieonderzoek uit, inclusief statistiek. In 2013-2014 is de onderzoekslijn voor het eerst geheel doorgevoerd tot in het vierde studiejaar. Studenten beschrijven onderzoeksvragen, probleemstelling en methodiek in essays. De zeer getalenteerde studenten worden geselecteerd voor het pre-master traject, waarbij nog meer de nadruk ligt op onderzoek.

### *Overwegingen en conclusie*

Het panel ziet bij de opleiding European Studies een stevig praktijkgericht onderwijsprogramma, waarbij veel aandacht uitgaat naar beroepsvaardigheden in projecten en opdrachten. Het programma is breed qua opzet en inhoud.

Studenten leren veel van verschillende vakgebieden. Dat maakt de balans met de door veel studenten gewenste inhoudelijke diepgang niet altijd makkelijk. De voorkeur kan namelijk sterk wisselen per student. Dit beeld ziet de curriculumcommissie ook bij bevraging van stakeholders in het veld. Het panel adviseert de balans te blijven monitoren, zeker nu het nieuwe curriculum voor het eerst volledig is uitgevoerd.

Het panel ziet duidelijke vernieuwingen in het curriculum. De onderzoekslijn is verstevigd. De eerste signalen zijn zichtbaar in de laatste lichting scripties/afstudeerverslagen. Dit mag van het panel nog steviger vorm krijgen. Het panel is van mening dat studenten meer kunnen worden gestimuleerd tot het lezen en gebruiken van vakliteratuur, zoals reference journals. Het taalonderwijs is van een goed niveau. De externe borging mag voor Engels en Spaans nog duidelijker worden vormgegeven door ook daar aan te sluiten bij internationaal erkende diploma's.

De focus op de EU, het 'unique selling point' van de opleiding, wordt in leerstof en opdrachten voldoende geadresseerd. Tijdens gesprekken geven studenten aan dat in de onderwijsblokken wel aandacht is voor de EU-focus. Het panel adviseert dit meer duidelijk in kaart te brengen, zodat iedereen er ook meer bewust van raakt en dit unique selling point naar de buitenwereld/beroepspraktijk beter wordt verwoord. In de vernieuwing van de specialisaties komt de EU-focus al duidelijker naar voren. In de minor Lobbying: Public Affairs in Practice is de EU-focus duidelijk aanwezig. Het panel vindt dit een stevige minor die qua inhoud en focus goed past bij de opleiding.

In het algemeen is het panel van mening dat het programma voldoende is gericht op kennis en beroepsvaardigheden. De aanscherping van de leerlijn onderzoek was nodig, is ingezet en moet worden doorgetrokken naar de eindfase. Verdere aanscherping op het gebied van externe borging van het taalonderwijs, de EU-focus en het gebruik van vakliteratuur is gewenst.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

### **Standaard 3      Inhoud van het programma**

<i>De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.</i>
-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------

#### *Bevindingen*

De eindcompetenties zijn uitgewerkt in leerdoelen per course. In een dekkingsmatrix is voor het oude en voor het nieuwe curriculum weergegeven in welk jaar de competenties tot op welk niveau worden behaald. In de course manuals worden de leerdoelen gekoppeld aan de competenties en het te behalen niveau. Voor studenten en alumni zijn de competenties en leerdoelen per course helder.

Bij iedere course is ook de samenhang beschreven. Voor studenten wordt de samenhang met name helder in de praktijkopdrachten en projecten. Zij melden dat de samenhang is verbeterd door verschuiving van vakken en projecten.

Gedurende de studie jaren neemt de moeilijkheid, complexiteit, diepgang en omvang toe. In de eerste twee jaren ligt de nadruk op oriëntatie en kennisvakken, deze vormen de basis voor gerichte communicatie. In het derde en vierde jaar moeten studenten de kennis meer in integraal toepassen. De talen lopen als een rode draad door het hele curriculum. Dit wordt bevestigd door studenten.

Het panel zou het thema EU graag meer expliciet terug zien als tweede sterke rode draad naast de lijn van strategische communicatie. Op die manier kan de aansluiting op de beleidsterreinen van de EU (governance, economy and law) duidelijker tot uiting komen.

De samenhang tussen het Zuyd-programma en het exchangeprogramma wordt geborgd door enkel samen te werken met geaccrediteerde instellingen en opleidingen in het buitenland. Het te volgen externe programma is afgestemd en moet voor 10 EC inhoudelijk gerelateerd zijn aan de gekozen specialisatie. De learning agreements worden per exchangestudent vooraf gekeurd door het hoofd van de opleiding en de voorzitter van de examencommissie.

Ook voor de afstudeerstage geldt dat de stageorganisatie en de stageopdracht van tevoren moeten worden goedgekeurd.

In het vierde jaar stelt de opleiding studenten in de gelegenheid te kiezen uit twee mogelijkheden: het volgen van een minor of het schrijven van een scriptie. Hoewel beide opties in termen van waardering gelijkwaardig zijn, hebben beide hun eigen waarde en karakter binnen het programma. Bij de scriptie werken studenten meer zelfstandig aan een European Studies-vraagstuk. In de minor wordt gewerkt in onderwijsgroepen aan praktijkvraagstukken. Het panel ziet de toegevoegde waarde van beide opties in. Het panel vindt dat de opleiding inzichtelijk moet maken dat, zowel met een goedgekeurde minor als met de scriptie, op een gelijkwaardig niveau wordt toegewerkt naar de gewenste onderzoeks- en schrijfvaardigheden.

Een beperkt aantal studenten kan worden geselecteerd voor een pre-mastertraject gelieerd aan de specialisatie. Alle drie opties (minor, scriptie en pre-master) bieden verdere verdiepingsmogelijkheden.

Het panel constateert dat de inhoud van de courses per blokboek beschreven is. De weergave van de informatie vertoont verschillen per docent/course. De borging van de samenhang is in handen van de curriculumcommissie. Deze controleert de aansluiting op eisen uit het beroepenveld en de signalen vanuit studenten en alumni. Alumni en studenten bevestigen dat daar waar onderdelen van het programma niet goed liepen, of de samenhang niet optimaal was, er snel wijzigingen zijn doorgevoerd op basis van feedback van studenten.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten positief scoren op de inhoud van de opleiding (score 3,6 bij 5-puntsschaal), de verworven vaardigheden (score 3,6), de verworven praktijkonderzoeksvaardigheden (score 3,4) en de samenhang van het programma (score 3,5). Deze scores komen overeen met de landelijk gemiddelde scores voor de European Studies opleidingen.

### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat jongerejaars studenten positiever zijn over de samenhang van het programma dan de ouderejaars studenten. Er zijn in de afgelopen jaren duidelijk verbeteringen doorgevoerd. Deze waren voor het panel niet direct inzichtelijk en werden in de gesprekken met studenten, alumni en docenten meer duidelijk. Het panel vindt het wenselijk dat de opleiding daar meer expliciet over communiceert.

Het panel is van mening dat het opleidingsprogramma een logische opbouw heeft. De vakken en blokken volgen elkaar logisch op. Studenten hebben keuzeruimte qua specialisatie en de wijze van verdieping (scriptie, minor). Daarmee kunnen studenten accenten leggen op de weg die zij willen volgen om de competenties te behalen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## **Standaard 4      Vormgeving van het programma**

*De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.*

### *Bevindingen*

De opleiding hanteert een mix van werkvormen die er toe leidt dat studenten de competenties kunnen behalen: klassikaal onderwijs (docentgestuurd, hoorcolleges) en actief leren (studentgestuurd, werkcolleges, practica, projecten, trainingen, reflectief leren etc). Door de combinatie wordt er aangesloten op de verschillende leerstijlen van studenten. Regelmatig werken studenten in groepen aan projecten/praktijkgerichte opdrachten, bijvoorbeeld het schrijven van een marketingplan voor een bedrijf. Projectopdrachten zijn gekoppeld aan reële praktijksituaties. Tijdens trainingen worden praktijksituaties nagebootst, bijvoorbeeld een sales pitch of een 'round table' van de EU-raad.

Het panel constateert uit het studie- en toetsmateriaal dat de opleiding een ruime variatie aan werkvormen toepast. De variatie in werkvormen is stimulerend voor studenten. Zij voelen zich goed voorbereid op de latere beroepsloopbaan, aangezien veel projecten en opdrachten direct zijn afgeleid uit de werkpraktijk. De hoeveelheid groepswork levert soms knelpunten op in planning en studielast. Ook de groepsgrootte (soms 5-6 studenten) wordt niet altijd als prettig ervaren. Andere studenten geven juist aan dat zij in een grotere groep goed taken leren afbakenen en dat ze moeten leren om ook met een grotere groep te komen tot korte en bondige rapportages.

Feedback van studenten wordt gebruikt om de positionering van vakken en projecten te verbeteren. Studenten geven in gesprekken aan dat zij de vakken veelal interessant vinden omdat zij worden uitgedaagd tot discussies/debatten en omdat ze zich in thema's moeten verdiepen. In de projecten en simulaties leren studenten omgaan met reële situaties in steeds complexere settings. Door de buitenlandervaringen (exchange en stage) krijgen studenten goede gelegenheid om hun kennis en vaardigheden in praktijk te brengen, rekening houdend met andere culturele omgevingen.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten positief oordelen over de gehanteerde werkvormen (score 3,5 bij een 5-puntsschaal), de mate waarop de opleiding stimulerend is (3,3) en de voorbereiding op het beroep (score 3,2). Deze waarden liggen boven de gemiddelde scores voor de European Studies opleidingen in Nederland.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat de opleiding een didactisch concept met een variatie aan werkvormen hanteert die studenten enthousiasmeert. De opleiding slaagt erin de beroepspraktijk bij het programma te betrekken en zo studenten interessante opdrachten en projecten aan te bieden. Het panel vindt dat studenten een mooie mix van kennis, taal, communicatie en business krijgen. Er is een ruime mix aan werkvormen, inclusief simulation games die de beroepspraktijk nabootsen.

Het panel zet enige vraagtekens bij de effectiviteit van het vele groepswerk tot laat in de studie. De vraag is hoe vaak studenten het groepsproces moeten doorlopen om bijbehorende competenties te beheersen. Naar het einde van de studie had het panel meer werkvormen verwacht waarbij studenten individueel onderwerpen uitdiepen en hun competenties meer individueel worden getoetst.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## **Standaard 5      Instroom**

<i>Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.</i>
-----------------------------------------------------------------------------------

#### *Bevindingen*

De opleiding is toegankelijk voor studenten met een havo of vwo diploma, met Engels en een andere tweede vreemde taal op eindexamen-havo-niveau. Voor het kiezen van Duits of Frans als derde vreemde taal is een niveau A2, eind havo-3 vereist. Voor Spaans en Nederlands (voor niet-Nederlandstaligen) is geen voorvereiste gesteld. Studenten met mbo-4-diploma zijn zondermeer toegankelijk, daarbij wordt wel geadviseerd om tenminste twee andere vreemde talen in het mbo-eindexamenpakket te hebben. Buitenlandse studenten moeten ten minste Engels en een tweede vreemde taal spreken op een gevorderd niveau. Studenten van buiten de EU moeten bewijzen aanleveren dat zij het Engels tenminste beheersen op niveau IELTS 6,0 of TOEFL 213. Studenten met voorkennis (op basis van werk of vooropleiding) kunnen op individuele basis vrijstellingen aanvragen bij de examencommissie. De opleiding streeft naar 25% instroom van buitenlandse studenten (nu 11%). De focus ligt op werving vanuit andere EU landen.

Aangezien het brede profiel van de opleiding een zeer brede en gevarieerde instroom trekt, investeert de opleiding in goede voorlichting. Studenten kunnen open dagen bezoeken (3x per jaar) of deelnemen aan ESperience Day (sinds 2011-2012). Tijdens de ESperience Day maken studenten een taaltoets voor de tweede vreemde taal volgen, schrijven zij een motivatiebrief in het Engels en kunnen ze proeflessen volgen.

Op basis hiervan krijgen zij een vrijblijvend studieadvies. Buitenlandse studenten sluiten ook aan bij de introductie van exchange-studenten.

De opleiding heeft geen specifieke verkorte routes voor vwo'ers. Via EVC-procedures is nog nooit een aanvraag tot verkorte studieroute ingediend.

In het eerste gesprek met de coach wordt op basis van een nulmetings-formulier bepaald of een student specifieke voorzieningen nodig heeft voor het overbruggen van eventuele beperkingen. Waar nodig kan de coach doorverwijzen naar specifieke begeleiding, bijvoorbeeld naar het decanaat van de faculteit/hogeschool.

Tijdens voorlichtingsactiviteiten wordt benadrukt dat ES geen talenstudie is, dat kennisvakken een belangrijk deel uitmaken van de opleiding en dat de talen vooral een middel zijn om te communiceren. Desondanks heeft de opleiding een hoge uitval (35-55%) in het eerste studiejaar. Uit exit-onderzoek blijkt dat eerstejaars studenten gemiddeld na 6 maanden uitvallen. De belangrijkste redenen zijn: 'opleiding niet interessant', 'onaantrekkelijk beroepsperspectief', 'studie te moeilijk' of 'onvoldoende studiebegeleiding'. Met de ESperience Day hoopt de opleiding de eerste twee redenen te kunnen inperken. De laatste twee redenen worden voornamelijk genoemd door studenten met een mbo-vooropleiding. De opleiding onderzoekt of het houden van intakegesprekken een verbetering kan leveren. Voor studenten met taalkennislacunes worden per 2013-2014 extra lessen grammatica verzorgd. Voor buitenlandse studenten wordt in het introductieprogramma meer aandacht gegeven aan het studeren en leven in Nederland.

Het panel constateert dat de opleiding een reële blik heeft op de instroommotieven en exitmotieven van studenten. De opleiding staat open voor verbeteringen en de resultaten van de eerste verbetering (ESperience Day) zullen komend jaar duidelijk worden. De nog te nemen maatregelen sluiten aan bij de wensen die docenten tijdens het gesprek met het panel naar voren brachten: eerdere en gerichtere selectie (vrijwillig) en aanbod van extra onderwijs om gaten in voorkennis weg te werken.

In de NSE zijn studenten overigens positief over de aansluiting van de opleiding op de vooropleiding (score 3,4) en de voorlichting over de opleiding (score 3,2). Dit komt overeen met de landelijke gemiddelde scores voor ES-opleidingen.

De opleiding hanteert een bindend studieadvies voor de propedeutische fase. Na het eerste studiejaar moeten studenten 45 van de 60 EC hebben behaald; waarbij specifiek voor het taalonderwijs 14 van de 22 EC (minimaal 3 EC per taal) en 14 van de 23 EC van de kennisleerlijn. Voor het cohort 2012-2013 geldt dat 16,5% van de studenten een bindend negatief studieadvies hebben ontvangen. Daarnaast is 17,4% van de studenten vrijwillig uitgestroomd.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat de opleiding duidelijk zicht heeft op de instromende en de vertrekkende studenten. Met de brede instroom is er een wens tot duidelijker selectie van studenten. De opleiding investeert hierin voorafgaand aan de instroom tijdens open dagen en ESperience Day. Uit de exit-enquête blijkt dat veel studenten toch geen goed beeld van de opleiding en het beroep hebben.

Ook blijkt, mede uit gesprekken met docenten en studenten, dat het programma past voor de gemotiveerde studenten die zich goed hebben georiënteerd.

Het panel waardeert de inspanningen van de opleiding en adviseert te onderzoeken of invoering van summer courses, intakegesprekken of peer coaching door medestudenten opties zijn die kunnen worden benut.

Het panel heeft de indruk dat de opleiding zoekende is naar extra opties ter versterking van de instroom en selectie. Aangezien de hoge uitvalspercentages nog niet zijn gekeerd, komt het panel in dit stadium tot het oordeel voldoende.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## **Standaard 6            Studeerbaarheid**

<i>Het programma is studeerbaar.</i>
--------------------------------------

### *Bevindingen*

Met de blokkenindeling (4x 15 EC per studiejaar) van het onderwijs beoogt de opleiding een gelijkmatige verdeling van het aantal te behalen EC over het studiejaar. De gemiddelde contacttijd per studiefase bedraagt: 11,7 uur per week in het eerste jaar, 16 uur per week in het tweede jaar, 7,3 uur in het tweede semester van het derde jaar en 8,7 uur per week in het eerste semester. In het eerste semester van het derde jaar zijn studenten op exchange en volgen zij 26 EC onderwijs (728 uur) bij een geaccrediteerde partnerinstelling. In het vierde jaar volgen studenten de minor met een studiebelasting van 15 EC (420 uur). Tijdens de stage werken studenten 40 uur per week voor de stageverlener. De opleiding zit in het eerste studiejaar dicht bij de hogeschoolnorm van 12 uur contacttijd per week.

De studielast wordt structureel gevolgd via blokenquêtes. Bij gesignaleerde piekbelastingen wordt in de curriculumcommissie, in overleg met de vakdocenten, bekeken of wijzigingen in het curriculum nodig en mogelijk zijn. Studenten geven in gesprek met het panel aan dat de studie te doen is met goede inzet en planning. Het tweede jaar wordt als gemiddeld zwaarder ervaren. In het vierde studiejaar krijgen studenten meer ruimte om zelf activiteiten te plannen en is de studiebelasting moeilijker in te schatten. De studenten halen de 40 uur per week niet altijd en veel studenten kunnen zich een bijbaan permitteren. Studenten geven aan dat bij positieve resultaten aan de betere, snellere student meer opties zouden kunnen worden geboden in de vorm van snellere routes of extra leerstof.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten niet geheel tevreden zijn over bekendmaking roosters en wijzigingen in de roosters, de spreiding van de studielast en de aansluiting tussen gestelde EC en studielast. In de gesprekken heeft het panel geen specifieke redenen of klachten gehoord ten aanzien van deze punten. De opleiding is gestart met studenten er op te wijzen dat zij zich kunnen abonneren op een meldsysteem voor roosterwijzigingen. Tevens zijn, in het kader van het verbeterproject Planning & Roostering, voorgaande onderwerpen aangescherpt in de voorlichting en studiebegeleiding.

Ook wordt er in jaar 1 meer aandacht gereserveerd voor field trips om een beter beeld van het beroepenveld te geven (*Jaarplan 2013-2014*).

Voor studenten met een functiebeperking zijn er diverse regelingen voor extra ondersteuning. De procedures daarvoor zijn vermeld in *Education and Examination Regulations*. Dit wordt via de coach geïnventariseerd en waar nodig wordt doorverwezen naar het decanaat. Formele verzoeken moeten worden ingediend bij de examencommissie. Het opleidingsmanagement wordt daarover geïnformeerd.

#### *Overwegingen en conclusie*

Op basis van documentatie en gesprekken constateert het panel dat de opleiding zicht houdt op de studeerbaarheid van het programma via de blokenquêtes. Op basis van evaluatiegegevens wordt er beslist of er aanpassingen moeten worden doorgevoerd. De meeste studenten die het panel sprak, vinden het programma studeerbaar. Voorwaarden daarbij zijn een goede motivatie en een goede inzet van de student. Aspecten van roostering en studielast worden aangepakt via het verbetertraject Planning & Roostering en krijgen aandacht in de vernieuwde opzet van de studiebegeleiding (zie ook standaard 12).

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## **Standaard 7          Duur**

*De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en de duur van het programma.*

#### *Bevindingen*

Het hbo-bachelorprogramma ES omvat 240 EC, 60 EC per studiejaar. De student moet 60 EC behalen voor de propedeuse en 180 EC voor de hoofdfase. Als de student alle 240 EC heeft behaald, ontvangt hij het diploma met de graad Bachelor of European Studies.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel heeft de formele documenten gezien en constateert dat het opleidingsprogramma 240 EC dekt. Vanuit evaluaties of notulen van borgingscommissie zijn daarop geen onregelmatigheden aangetroffen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.



## Personeel

### Standaard 8      Personeelsbeleid

*De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid.*

#### *Bevindingen*

Het personeelsbeleid van de opleiding bouwt op het personeelsbeleid van de Faculteit International Business and Communication (FIBC), dat aansluit op het hogeschool personeelsbeleid. Het HRM (human resource management)-beleid is beschreven in het *Strategisch Personeelsplan FIBC*. Praktijkgerichtheid en externe oriëntatie zijn centrale uitgangspunten in het personeelsbeleid aansluitend op de professionele en internationale context van het onderwijs. Bij werving van docenten wordt prioriteit gegeven aan: interculturele kennis en ervaring, internationale praktijkervaring, onderzoeksvaardigheid, Engelse taalvaardigheid (Cambridge Advanced Level) en cultuurgevoeligheid. Nieuwe docenten worden begeleid door meer ervaren collega's. De coördinator bedrijfsvoering organiseert een introductieprogramma. Voor het begeleiden van stages en scripties worden zoveel mogelijk inhoudsdeskundige docenten ingezet en er worden specialisten uit de beroepspraktijk ingezet.

Via de reguliere functionerings- en beoordelingscyclus en via een hogeschoolbreed medewerkerstevredenheidsonderzoek wordt het HRM-beleid getoetst. Evaluatiegegevens uit de blokenquêtes worden daar bij gebruikt.

Gerichte scholingsafspraken worden vastgelegd (*Jaarplan en Overzicht Scholing*). Docenten kunnen deelnemen aan hogeschoolbrede cursussen op het gebied van kwaliteitszorg, toetsing, examencommissie en studiebegeleiding/coaching. Bij de opleiding ES ligt de nadruk bij scholing in: toetsdeskundigheid, internationalisering, onderzoeksvaardigheden en Engels 'Proficiency/Advanced-level'.

Voor het talenonderwijs is het beleid dat voor ieder taalgebied tenminste één docent is gemachtigd om externe, gecertificeerde taaltoetsen af te nemen. Het taalonderwijs wordt verzorgd door ten minste één native speaker.

Voor docenten is 10% van de onderwijstaken beschikbaar voor scholing. Daarnaast is een opleidingsbudget beschikbaar voor bijscholing. Volgens docenten biedt dit voldoende ruimte om zich te bekwamen in bijvoorbeeld Engels, het eigen vakgebied of onderzoeksvaardigheden. Uit gesprekken met docenten en management en uit de documentatie blijkt dat er gericht scholing is ingepland voor docenten. Daarbij wordt gericht ingezet op versterking van de deskundigheid op het gebied van toetsing en de beoordeling van eindwerkstukken. Van docenten wordt verwacht dat zij ten minste eens per drie jaar buitenlandervaring opdoen via seminars/congresbezoek, via een bezoek aan een partnerinstelling of via docentstages. Onderzoeksvaardigheden worden versterkt door de participatie van docenten in het lectoraat International Business and Communication of het lectoraat Recht in Europa, mede gericht op het promotietraject van deze docenten.

Uit gesprekken met de docenten heeft het panel vast kunnen stellen dat de opleiding de docenten goed faciliteert met onder andere mogelijkheden tot docentstages en individuele promotietrajecten.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel heeft de personeelsbeleidsdocumenten bestudeerd en besproken met docenten en opleidingsmanagement en constateert dat de beleidscycli worden gevolgd en gedocumenteerd. Alle standaard onderdelen zijn aanwezig. Docenten voelen zich gehoord en krijgen goede facilitering voor professionele ontwikkeling. Het personeelsbeleid sluit goed aan bij de praktijkgerichte signatuur van de opleiding.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

### **Standaard 9      Kwaliteit van het personeel**

*Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.*

#### *Bevindingen*

Het panel constateert uit de cv-gegevens van het docententeam dat, op één na, alle docenten een mastertitel hebben en dat één docent is gepromoveerd. Twee docenten zijn bezig met een promotietraject. De hogeschoolstreefnorm van 80% masters in 2016 wordt behaald. De norm van 20% gepromoveerden hoopt de opleiding in 2015/2016 te behalen, conform de prestatieafspraken van de hogeschool.

Uit de gegevens en de gesprekken met docenten en management blijkt dat er een goede verdeling is van docentexpertise over de verschillende vakgebieden: communicatie, business, recht en talen. Voor alle vier vreemde talen is er een native speaker. Voor Duits, Frans en Engels zijn er bevoegde examinatoren voor de internationaal erkende diploma's (Goethe, DELF/DALF en Cambridge Business English Certificate per 2013). De opleiding opteert voor aansluiting op DELE-toetsen van Instituto Cervantes voor het vak Spaans. Eén docent heeft de bevoegdheid van fraude-onderzoeker.

Alle docenten beschikken over onderwijskundige/didactische kwalificaties. Een aantal docenten heeft vanuit de eigen opleiding een onderwijsbevoegdheid. Anderen hebben onderwijskundige cursussen of didactische cursus van de hogeschool gevolgd, resulterend in een didactische aantekening.

De contacten met het beroepenveld zijn divers. Circa de helft van de docenten vervult ook functies bij bedrijven, instellingen en belangenverenigingen. Andere docenten onderhouden contacten met het beroepenveld via stages, afstudeeropdrachten en projecten/onderwijsopdrachten.

Aangezien het onderwijsprogramma in het Engels wordt verzorgd, moeten docenten de Engelse taal beheersen op minimaal het Cambridge Advanced niveau en op termijn moeten alle docenten het Cambridge Proficiency niveau behalen. In het jaarplan is daar gerichte scholing voor gepland.

Met de inzet van docenten in de kenniskringen van de lectoraten wordt gericht gewerkt aan uitbreiding van de onderzoeksvaardigheden. Ook volgen docenten cursussen voor onderzoeksvaardigheden. Op het gebied van toetsing volgen docenten interne studie- en themabijeenkomsten en externe cursussen.

Uit gesprekken met docenten constateert het panel dat docenten gemotiveerd zijn. In het docententeam worden ervaringen en expertise gedeeld via collegiale intervisie. Leden van de lectoraten geven scriptanten feedback op de keuze van het onderwerp, methodiek en de wijze van informatieverzameling. Op deze punten is een start gemaakt met informatiedeling en het ontwikkelen van gelijke uitgangspunten.

Ook op andere punten is er geregeld overleg en deling binnen het docententeam. Iedere zes weken zijn er in de teamvergaderingen specifieke thema's aan de orde, zoals stageonderzoeksverslagen of scripties. Dit kan ook in kleinere subteams meer geregeld plaatsvinden. De docenten weten elkaar te vinden doordat zij veelal dicht bij elkaar zijn gehuisvest in het schoolgebouw.

Studenten geven in gesprek met het panel aan dat het niveau Engels van docenten kan worden verbeterd. Dit past bij de scholingsplannen die het panel heeft gezien. Ouderejaars studenten ervaren dat het niveau door eerdere scholing al is gestegen. Het panel adviseert de scholing voortvarend door te zetten, als voorbereiding op de groeiende stroom internationale studenten en de groeiende 'international classroom' waar goede beheersing van het Engels een strikte voorwaarde moet zijn. Het panel signaleert uit gesprekken met studenten dat docenten die nog teveel terugvallen op het Nederlands, daarop worden aangesproken. De docenten die natives speakers zijn, worden door studenten gewaardeerd.

In juli 2013 is een conferentie georganiseerd met partnerinstellingen om de samenwerking te versterken en uitwisseling van docenten te verkennen. Ook wordt gebruik van wederzijds lesmateriaal of deelname aan web lectures verkend. Het management wil aansturen op meer externe contacten in de lessen, real time of via moderne media. Docenten geven aan dat zij daar graag aan meewerken op voorwaarde dat externe inzet goed wordt ingepland. Volgens het management is daar extra ruimte beschikbaar.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten positief oordelen (scores 3,4 – 3,6) over de kwaliteiten van docenten, zowel qua inhoudelijke en didactische kwaliteit en qua kennis van de beroepspraktijk. Ook de betrokkenheid van docenten bij studenten scoort positief.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat het docententeam genoeg niveau, vakexpertise en didactische kwaliteiten in huis heeft om de verschillende vakgebieden binnen de opleiding te verzorgen. De opleiding is bezig het niveau Engels onder docenten te verbeteren. Dit past bij de observaties van studenten. De opleiding zet in op versterking bij docenten van de onderzoeksvaardigheden via de lectoraten en van de kennis op het gebied van toetsing. Het panel vindt dit terecht aangezien de onderzoeksopdrachten een steeds belangrijker plaats krijgen in het afstuderen in het hbo en de opleiding streeft naar meer studenten die kiezen voor een scriptie als onderdeel van het afstuderen.

Het panel is van mening dat de opleiding de contacten met het beroepenveld meer kan benutten voor betere exposure, onder andere via gastsprekers, de eigen alumni en ook de partnerinstellingen. De conferentie is daar een goede stap in. Het panel vindt dat dichterbij huis ook kan worden gewerkt aan de versterking van de band met alumni en bedrijven/instellingen.

Het panel vindt dat de opleiding een redelijk goed beeld heeft waar ze staat en wat er nodig is voor de verdere versterking van het docententeam. Daar zijn nog de nodige stappen in te zetten.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## **Standaard 10      Kwantiteit van het personeel**

<i>De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.</i>
----------------------------------------------------------------------------------------

### *Bevindingen*

Het docententeam telde per 1 april 2013 17 docenten met een gezamenlijk aanstellingsomvang van 12,9 fte. Met een studentenaantal van 316 studenten, levert dat een docent-studentratio van 1 : 24,5. Vrijwel alle docenten worden ook ingezet bij andere opleidingen binnen FIBC. Het streven is dat docenten maximaal bij twee opleidingen worden ingezet.

Uit het medewerkerstevredenheidsonderzoek 2012 constateert de opleiding dat docenten enige werkdruk ervaren en dat zij meer studentgerichtheid wensen. Daarop is besloten om de werkdruk te verlichten door niet meer te vergaderen in de tweede toetsweek en vergaderingen en studiemiddagen zoveel mogelijk te combineren.

In gesprek met het panel geven docenten aan dat zij graag administratieve ondersteuning wensen bij secundaire processen, zoals de invoering van cijfers, door eerdere bekendmaking van toetsroosters, door meer automatisering bij het nakijken van meerkeuzetoetsen en bijvoorbeeld inzet van studentassistenten. Docenten geven aan zo meer ruimte te willen creëren voor hun professionele autonomie en voor eventuele inzet of scholing extern. In gesprek met het management blijkt dat mogelijkheden worden onderzocht voor het volgende cursusjaar.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten positief oordelen over de bereikbaarheid en betrokkenheid van docenten (scores 3,6 en 3,4). Dit is bevestigd in de gesprekken die het panel had met studenten en alumni van verschillende cohorten.

### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat gezien de docent-studentratio het personeelsbestand van voldoende omvang is. Dit geldt ook voor de diverse vakgebieden. Het docententeam komt enthousiast over en heeft veel voor elkaar over, bijvoorbeeld bij uitval van een collega.

Het team geeft vorm aan veel veranderingen en gezien de getoonde inzet en capaciteiten heeft het panel er vertrouwen in dat die goed worden doorgevoerd.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## Voorzieningen

### Standaard 11 Materiële voorzieningen

*De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.*

#### *Bevindingen*

De locatie aan de Brusselseweg in Maastricht is goed bereikbaar voor studenten en docenten. De opleiding maakt gebruik van hogeschoolbreed ingevoerde systemen voor studentinformatie (Osiris) en een elektronische leeromgeving (Blackboard). Roosters worden gepubliceerd op Infonet. Het Osiris systeem wordt wisselend beoordeeld door docenten. Over de elektronische leeromgeving heeft het panel geen kritische punten ontvangen. Tijdens een demonstratie was de informatie over de opleiding en de onderwijsinhoud en toetsing helder en goed te vinden.

Uitgangspunt bij de inrichting van leer- en werkplekken is dat deze de activiteiten van studenten en medewerkers goed ondersteunen. Door gebruik van ict-voorzieningen wordt gestreefd naar plaats- en tijdonafhankelijk studeren en snelle informatieuitwisseling tussen studenten en docenten; ook tijdens verblijf in het buitenland.

De opleiding kan in het gebouw beschikken over verschillende typen en grootte lokalen, die zijn voorzien van moderne onderwijsmiddelen zoals beamers en smartboards. Binnen de faculteit wordt in 2013-2014 gestart met de opzet van een onderwijslokaal voor de toekomst en met uitbreiding van de digitale toetsing. Het streven is dat studenten het onderwijs kunnen volgen zonder fysiek aanwezig te moeten zijn, via bijvoorbeeld video-opnamen of skype. Ook biedt het mogelijkheden tot gastcolleges, zonder dat de gastspreker fysiek aanwezig is. Met de digitalisering van de toetsing kan mogelijk de werkdruk rond toetsperioden worden verminderd.

De locatiebibliotheek heeft een collectie boeken, tijdschriften en audiovisuele media. Ook is er een uitgebreide collectie met abonnementen op onderzoeksdatabanken en e-journals. In de bibliotheek zijn 60 computerwerkplekken, 250 zitplaatsen en een stille studieruimte (op verzoek van de studenten). Het aantal computerplekken zal worden uitgebreid.

Uit NSE-gegevens van 2011 en 2012 signaleert de opleiding dat studenten niet geheel tevreden zijn over de beschikbaarheid van werkplekken en over de sportvoorzieningen. Sportvoorzieningen zijn echter ruim voorhanden, aangezien studenten gebruik kunnen maken van de sportpas van de Universiteit Maastricht.

Het panel heeft in gesprekken met studenten geen grote knelpunten gehoord. In piekperioden is er soms een tekort aan computers. Daar tegenover staat dat studenten vaak op eigen laptops werken en de toegang tot het draadloze netwerk meestal goed werkt. Dit is verbeterd volgens studenten. Studenten kunnen voor groepsworkshops lokalen reserveren. Opmerkingen van studenten over voorzieningen worden via informatie-uren met het management besproken of via de opleidingscommissie. Een voorbeeld is de ontmoetingsruimte die nu op verzoek van studenten ES wordt ingericht.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat er geen grote knelpunten zijn in de voorzieningen. De opleiding werkt aan verdere optimalisering van fysieke ruimtes en ict-voorzieningen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## **Standaard 12      Studiebegeleiding**

*De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.*

#### *Bevindingen*

De opleiding hecht belang aan de studie(loopbaan)begeleiding om studenten te ondersteunen bij hun persoonlijke en professionele ontwikkeling. Van studenten wordt verwacht dat ze een ondernemende, creatieve en onderzoekende houding ontwikkelen. Om dit te ondersteunen werkt de opleiding met een leerlijn P2D (Personal and Professional Development). Tijdens het eerste jaar krijgt iedere student een coach toegewezen voor de gehele studieloopbaan. Voor buitenlandse studenten is dit zoveel mogelijk een docent die de moedertaal van de student beheerst; daarnaast hebben exchange studenten een contactpersoon bij het International Office. Met de coach zijn er minstens drie coachgesprekken per jaar, waarbij de informatie uit het digitale portfolio van de student de leidraad is voor het gesprek. Ook informatie uit P2D-opdrachten leveren inzicht over de ontwikkeling van de student. Overige informatie over studieloopbaanbegeleiding wordt verzorgd tijdens de introductie en groepsbijeenkomsten. Gedurende de studieloopbaan worden de verplichte contactmomenten afgebouwd en moet de student meer zelf het initiatief nemen. Voor ernstiger problemen zal de coach doorverwijzen naar de decaan en verdere professionele hulpinstanties. Tijdens de stage, scriptie, minor en de exchange kunnen studenten ook individuele begeleiding krijgen van de bij die onderdelen betrokken docenten. De opleiding geeft aan dat studenten het soms moeilijk vinden om op het eigen functioneren te reflecteren tijdens groepsworkshops.

Om dit te versterken wordt bij het eerstejaars project FOCUS zowel vooraf als achteraf de rol van de student besproken. Ook in het project MATCH (managing a team competently and harmoniously) wordt de rol van de student en het bereiken van de competenties doorgesproken.

Uit gesprekken met studenten en alumni constateert het panel dat er tevredenheid is over de begeleiding door de coaches. In het eerste jaar is de begeleiding verplicht, daarna varieert de invulling per student en per coach. Studenten en alumni geven aan dat door de kleinschaligheid docenten en studenten elkaar kennen en er ook veel via directe contacten wordt aangepakt. De lijnen zijn kort en studenten vinden dat over het algemeen prettig. In het eerste leerjaar leren zij te reflecteren en hun eigen leerstijl uit te diepen. Dit biedt houvast voor reflectie in latere studiejaren.

Studenten en alumni waarderen de organisatie van de begeleiding. Dit wordt bevestigd in NSE-scores: 3,4 voor mogelijkheid en kwaliteit van begeleiding. Studenten weten waar ze moeten zijn voor ondersteuning. Vooral buitenlandse studenten vinden het een goede en belangrijke ondersteuning. Wel geven studenten aan dat ze veel oefeningen en formulieren (reflectie) moeten gebruiken. Dat kan wel een graadje lichter, aldus de studenten.

Uit de NSE-gegevens signaleert het panel dat studenten niet geheel tevreden zijn over het tijdig bekendmaken van roosters en resultaten van beoordelingen. Dit is besproken in de opleidingscommissie en studenten zijn in 2013 extra gewezen op de mogelijkheid om zich te abonneren op mededelingen omtrent roosterwijzigingen. De opleiding is onlangs gestart met een project ter verbetering van de planning en roostering.

De kritiek op de bekendmaking van toetsresultaten is, volgens het panel niet terecht aangezien docenten houden aan de gestelde termijn van 15 werkdagen voor het bekendmaken van toetsresultaten; dit behoudens uitzonderingen waarvoor de examencommissie toestemming heeft verleend. Het management realiseert zich dat de verwachtingen bij studenten beter moet worden gemanaged door duidelijkere communicatie. Het panel vindt de informatie op Blackboard zeker toereikend en toegankelijk. Via informatiescreens in het gebouw zijn wijzigingen in lessen zichtbaar en via een sms-dienst wordt de student snel geïnformeerd over eventuele lesuitval.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat de studenten wel varen bij de kleinschaligheid van de opleiding. De formele studiebegeleiding is duidelijk georganiseerd en daarnaast worden veel zaken ook via de meer informele contacten snel opgepakt. De opleiding kent haar studenten en weet waar zij zich bevinden op hun studiepad. Dit is mede het gevolg van het feit dat met vaste coaches wordt gewerkt die studenten langere tijd begeleiden. Studenten worden daardoor niet snel uit het zicht verloren. Het panel vindt het zeer positief dat de examencommissie exact weet hoever alle afstudeerders zijn gevorderd. Als aandachtspunt geeft het panel mee: de grote hoeveelheid formulieren die studenten moeten invullen voor P2D. Het panel adviseert te onderzoeken of dit kan worden gecomprimeerd en duidelijker kan worden gekoppeld aan het kunnen aantonen van de bereikte eindcompetenties (zie standaard 16).

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## Kwaliteitszorg

### Standaard 13      Evaluatie resultaten

*De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.*

#### *Bevindingen*

Het kwaliteitszorgsysteem is op faculteitsniveau uitgewerkt in het document '*Kwaliteitszorg FIBC – waar staan we en waar willen we naar toe?*'. Iedere stap van de PDCA-cyclus is erin uitgewerkt met streefdoelen, analyse van de stand van zaken en de benoeming van te ondernemen acties (inclusief evaluatie-instrumenten, actoren en frequentie van uitvoering). Voor de opleiding ES zijn kritische prestatie-indicatoren vastgesteld, bijvoorbeeld 75% opleidingsrendement, 70% propedeuserendement na 2 jaar, hoofdfaserendement 80%, NSE-oordelen 3,6 tot 3,7 en contacturen propedeuse 12 uur per week. Op basis van managementinformatie wordt besloten welke verbeteracties worden ondernomen, bijvoorbeeld voor de ESperience Day bij ES.

In het primaire proces is de kwaliteitszorgcyclus het meest zichtbaar in de afname van de blokenquêtes en de gegevens uit de NSE. Uitslagen worden door het hoofd van de opleiding met studenten en docenten besproken. Na de exchange in jaar 3 en na de stage worden studenten en stageverleners bevraagd. Gegevens over alumni worden verkregen via de HBO-monitor. Het personeel wordt bevraagd via het medewerkerstevredenheidsonderzoek. In samenwerking met ES Den Haag is in 2012-2013 een werkgeversonderzoek gehouden (resultaten nog niet bekend ten tijde van de visitatie). De opleiding werkt aan een eigen enquête onder alumni.

Per februari 2013 is bij de faculteit een nieuwe medewerker kwaliteitszorg aangesteld om meer systematiek te brengen in de kwaliteitsmonitoring, met meer aandacht voor de Act-fase van de kwaliteitszorgcyclus.

Het panel constateert dat in het laatste jaar geïnvesteerd is in het meer formeel vastleggen en documenteren van het kwaliteitszorgsysteem. Veel evaluatie-instrumenten worden al langere tijd frequent ingezet, nu wordt meer de nadruk gelegd op het goed monitoren van de kwaliteitszorgprocessen en effectmeting.

Uit de gesprekken met docenten constateert het panel dat het docententeam staat voor de onderwijskwaliteit en ook veel inzet op meer informele feedback van studenten en vanuit het werkveld. Het voornemen om dit meer te centraliseren en zo keuzes en besluiten te kunnen onderbouwen is in de ogen van het panel een volgende logische stap.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel heeft op kwaliteitszorggebied de indruk dat de opleiding in een transitie zit van redelijk informeel naar meer formeel. Er staat op het gebied van kwaliteitszorg veel in de steigers. Het beleidsplan kwaliteitszorg is veel omvattend en biedt goede handvatten voor de toekomst. Nu moet de opleiding toe naar de uitvoering van de vastgelegde kwaliteitslijnen.



Het docententeam is duidelijk kwaliteitsbewust en kan daar, in de ogen van het panel, goed invulling aangeven. De opleiding heeft een duidelijke kwaliteitscheck op het primaire proces, het onderwijs.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## **Standaard 14      Verbetermaatregelen**

*De uitkomsten van deze evaluaties vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.*

### *Bevindingen*

Verbeterplannen en –acties zijn vaste onderdelen van het facultaire kwaliteitszorgplan. De opleiding geeft in de kritische reflectie aan dat het concreet vertalen in de act-fase en het hierbij benoemen van relevante actoren niet voldoende en op systematische wijze heeft plaatsgevonden. Daardoor was het voor de opleiding moeilijk om consequent te checken of een uitgevoerde aanpassing tot een duidelijke verbetering heeft geleid. Met de aanscherping van de procedures is dit de komende tijd beter te monitoren.

Voorbeelden van de belangrijkste verbeteracties in voorgaande jaren zijn:

- Het invoeren van het Engelstalig curriculum, mede naar aanleiding van signalen uit het beroepenveld.
- Nadrukkelijker aandacht voor specialisatievakken (van 9 naar 21 EC), mede naar aanleiding van signalen uit de werkveldcommissie en alumni;
- De invoering van ESperience Day om het propedeuserendement te verbeteren;
- De verschuiving van het project MATCH van het eerste naar het tweede blok om een betere aansluiting te krijgen;
- De verplaatsing van het project PITSSTOP naar het eerste blok voor een betere aansluiting op de cursus Marketing, aanscherping van de toetsing (inhoudelijk en logistiek, zie standaard 16).

### *Overwegingen en conclusie*

Het panel is ervan overtuigd dat de opleiding de uitkomsten van evaluaties gericht inzet ter ondersteuning van de lopende verbeteracties. Dit is in de volle breedte bevestigd in de gesprekken met docenten, studenten, de toetscommissie, de examencommissie en de curriculumcommissie.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## Standaard 15      Betrokkenheid bij kwaliteitszorg

*Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.*

### *Bevindingen*

Bij de interne kwaliteitszorg zijn docenten, studenten en externen betrokken via diverse gremia: de opleidingscommissie, de examencommissie, de curriculumcommissie, de toetscommissie en de werkveldcommissie. Studenten worden betrokken via de opleidingscommissie, de reguliere enquêtes en de info-uren met de opleidingsmanager. Ook via de coachingsgesprekken en gerichte voorlichting worden signalen doorgegeven en worden studenten geïnformeerd over uitkomsten en verbetermaatregelen. Afstemming met de beroepspraktijk krijgt ook vorm via de contacten met gastsprekers, stagebegeleiders, het landelijke overleg et cetera. Het contact met alumni verloopt nog niet geheel structureel. Zij ontvangen een nieuwsbrief, maar er is geen structurele uitwisseling via een actieve alumnicommissie. De opleiding heeft het voornemen driejaarlijks een alumni-enquête te houden.

### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat alle partijen actief worden betrokken bij de kwaliteitszorg via de reguliere kanalen. Het contact met alumni zal worden geïntensiveerd. Het panel adviseert om via de contacten meer haar ambities te tonen en vanuit die exposure meer aansluiting te zoeken bij partijen uit het beroepenveld en zo de omslag te maken van inside-out naar meer outside-in. Hierdoor zal de opleiding haar binding met het werkveld kunnen versterken. Exposure zal ook zorg dragen voor meer gastsprekers, bekendheid en invloed en uiteindelijk meer studenten naar de opleiding trekken.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

## Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

### Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

*De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.*

#### *Bevindingen*

##### Systeem van toetsing

##### *Toetsingskaders*

Het toetssysteem van de opleiding is vastgelegd in het *Toetsbeleid European Studies* (juni 2012) en de bijlage *Toetsplan European Studies*. Toetsing wordt gezien als een integraal en richtinggevend onderdeel van het leerproces, waarbij ook tussentijdse feedback op gemaakte opdrachten van belang zijn voor het inzicht in de voortgang van de student. De gehanteerde toetsvormen zijn beschreven in het toetsplan. Er wordt getoetst op de drie niveaus van de taxonomie van Bloom: onthouden (leerjaar 1), begrijpen (leerjaar 2/3) en toepassen (leerjaar 3/4, onderverdeeld in analyseren, evalueren en creëren). In het leerplan is per vak aangegeven aan welke competenties een bijdrage wordt geleverd, wat het doel is van de toetsing en wat de toetsvormen zijn met wegingsfactor. Bij de taalvakken is per vak specifiek aangegeven tot op welk niveau van het Common European Framework (CEF) de competenties worden behaald. Studenten kunnen deelnemen aan externe, internationaal erkende certificering, maar dit is niet verplicht. Het toetsbeleid en het toetsplan zijn opgesteld vanuit het opleidingsteam en de examen- en toetscommissie, met inbreng van de lector Duurzaam beoordelen van de hogeschool.

Het panel vindt de toetsingskaders helder. Tot op vakniveau zijn de doelen en de relatie met de competenties helder weergegeven. De toetscriteria zijn weergegeven in de blokboeken.

##### *Borging toetsing*

De kwaliteitsborging van de toetsing richt zich op de validiteit en betrouwbaarheid van het toetsen. Bij validiteit wordt gelet op aansluiting van toetsen bij de inhoud en het niveau van de vakken en op een goede variatie aan toetsvormen passend bij de leerdoelen. Bij betrouwbaarheid wordt gelet op de aansluiting tussen toetsen en leerdoelen/competenties, op de helderheid van criteria en op de inzet van meerdere beoordelaars per toets. Bij het opstellen en het afnemen van toetsen zijn meerdere docenten betrokken.

Met de wijziging van de Wet op het hoger onderwijs zijn de taken voor de examencommissie aangescherpt. De examencommissie is verantwoordelijk voor de borging van het eindniveau van de student, het uitgeven van bindende studieadviezen en het verlenen van vrijstellingen. Daarnaast is de examencommissie verantwoordelijk voor de kwaliteit van de toetsen en de examens en de organisatie van de toetsing. De laatste taken zijn gemandateerd aan de toetscommissie. Om dit per opleiding goed te regelen, zijn beide commissies op opleidingsniveau ingesteld. Voor de toetsingscommissie geldt dit per februari 2013.

De examencommissie is onafhankelijk van het opleidingsmanagement en heeft een extern lid met juridische deskundigheid. De toetscommissie bestaat uit twee docenten. De toetscommissie heeft als taak: de controle van de jaarlijks de aangewezen kerntoetsen en het nemen van steekproeven uit alle overige toetsen. Vooralsnog ligt de prioriteit bij het verkrijgen van meer toetsdeskundigheid. Voor de kerntoetsen zijn toetsmatrijzen opgesteld. In 2013-2014 wordt gewerkt aan verbetering van het toetsanalysesysteem voor meerkeuzevragen.

Het panel heeft de taken en werkwijzen van examen- en toetscommissie besproken en constateert dat de toetscommissie inderdaad in een eerste cyclus toetsanalyses uitvoert. Het panel heeft voor het merendeel handgeschreven verslagen van de examencommissie aangetroffen. Het panel is van mening dat de verslaglegging professioneler moet worden vastgelegd, wil het een heldere werkbasis vormen voor de examencommissie. Uit het toetsmateriaal ter inzage concludeert het panel dat de toetscommissie scherper moet controleren op overlap tussen opeenvolgende toetsen. Een paar keer heeft het panel herkansingen of toetsen van twee opeenvolgende jaren aangetroffen die teveel dezelfde inhoud hadden. Dit vindt het panel niet wenselijk. De toetscommissie geeft aan dat zij dit in de tweede controlecyclus zal meenemen.

Studenten weten bij aanvang van het schooljaar in welke weken de toetsingen plaatsvinden door het centraal opgestelde jaarrooster. Studenten kunnen toetsresultaten inzien en feedback krijgen van docenten tijdens standaard inzage-uren. Via blokenquêtes worden studenten bevraagd over kwaliteit en aansluiting van de toetsing.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten positief scoren (scores 3,1-3,5) over de aansluiting van toetsen en over de duidelijkheid van toetscriteria.

Uit gesprekken met studenten constateert het panel dat zij de toetswijzer en toetscriteria helder beschreven vinden in de blokboeken. Zij weten wat ze kunnen verwachten. Waar toetsing afwijkt van de kaders, kunnen zij dit aangeven bij de coach, toetscommissie en examencommissie, die waar nodig ingrijpen. Het inzagemoment wordt door studenten gewaardeerd voor het verkrijgen van gerichte feedback. Studenten waarderen de mix van toetsvormen en geven aan dat bij groepswerk de peerreviews kunnen leiden tot differentiatie in cijfers.

Uit gesprekken met het opleidingsmanagement en met docenten constateert het panel dat de aandacht voor toetsing en borging van toetsing is aangescherpt. Tijdens studiemiddagen worden onderwerpen besproken en ervaringen gedeeld, bijvoorbeeld over hantering van beoordelingscriteria. Daarbij zijn de toetsen door externe deskundigen (waaronder de lector Duurzaam beoordelen) beoordeeld en zijn analyses besproken. Docenten zijn alerter en geven aan dat zij toewerken naar meer standaardisering van beoordelingsformulieren en hantering van criteria. Ook is de aandacht voor het 4-ogen principe aangescherpt, zeker bij de toetsproducten uit de afstudeerfase. Het panel constateert dat er in het docententeam een open houding is en dat er veel deling van expertise is. Dit geldt ook voor de drie docenten die participeren in de lectoraten en zo thematiek en criteria voor onderzoeksvaardigheden inbrengen.

Het panel vindt het positief dat de opleiding actief is met plagiaatcontrole. Studenten moeten werkstukken inleveren via de Ephorus dropbox. Dit wordt geregeld gedaan door alle studiejaar en voor alle afstudeerwerkstukken. Bij overschrijding van de 10%-grens moeten studenten opdrachten over doen.

### *Toetsmateriaal*

Het panel heeft inzage gekregen in een doorsnede van de gemaakte toetsen. Het panel constateert dat er een ruime variatie aan toetsvormen wordt gehanteerd, waaronder ook essays en rapporten schrijven. De steekproef van toetsen die het panel heeft ingezien, waaronder European Law vakken, zijn inhoudelijk en qua niveau passend bij de niveaus van de opleiding. Uit gesprekken met studenten blijkt dat de toetsen goed aansluiten op de leerstof. Het panel vindt per vak/blok een mix van toetsen/beoordelingen wordt gehanteerd. Studenten worden in vrijwel ieder blok ook individueel getoetst.

### Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

#### *Opzet afstudeerfase*

Voor het verkrijgen van het diploma moeten studenten alle verplichte vakken met een voldoende afsluiten (cijfer 5,5 of hoger). Binnen vakken kan worden gecompenseerd, mits deeltijfers niet lager dan 5,0 zijn. Onderdelen lager dan 5,0 moeten worden herkanst. De eindkwalificaties worden bereikt in de afstudeerfase.

In het oude curriculum bestond de afstudeerfase uit: het project Europe Calling, de moderne vreemde talen in jaar 4, de stage en de specialisatievakken Strategisch Management (CM) en European Regional Policy (BB). In het nieuwe curriculum (per 2012-2013) bestaat de afstudeerfase uit de beroepsproducten in jaar 3 en 4, de talen in jaar 4, het individuele afstudeerwerkstuk en de stage.

Voor de eindbeoordeling worden de cijfers van genoemde vakken meegewogen naar het aantal EC per cursus. Bij meerdere vakken werken studenten in groepen. Door middel van peer assessment is daar onderscheid naar cijfer per student mogelijk. Het groeps cijfer is meestal een onderdeel van een eindcijfer per vak. De opleiding geeft aan in de eindfase steeds meer te werken met individuele toetsing. Het groepsproject Europe Calling is niet meer opgenomen in het nieuwe curriculum.

Studenten die geselecteerd worden voor de pre-master bij de Universiteit Maastricht volgen een specifiek semesterprogramma in het vierde jaar. Zij krijgen vrijstelling voor de talen en het specialisatievak in vierde jaar. De pre-master sluit aan op de competenties 2, 3 en 5 en biedt mogelijkheden tot een doorstroom naar de masteropleiding ES bij de UM. Het pre-master programma omvat de onderdelen: the Idea of Europe (9 EC), Back to the sources (3 EC), Great Expectations ((9 EC), Negotiation skills (3 EC, including simulation games) en Europe, a critical reflection (6 EC). De beoordeling wordt gedaan door universitaire docenten. In 2010-2011 namen vijf studenten deel, in 2011-2012 waren er zes deelnemers en in 2012-2013 waren er vier deelnemers. Overigens is het aandeel studenten dat doorstroomt naar een vervolgopleiding überhaupt hoog: circa 50%.

### *Selectie afstudeerwerken*

Het panel heeft zowel van het oude, als van het nieuwe curriculum dossiers van afstudeerders ingekeken (circa 50%-50%). De beoordeling daarvan was complex door de vele vakken en onderdelen per dossier, met vaak nog subonderdelen. Daarbij komt dat volgens de archiveringsplicht van de hogeschool, de opleiding niet alle afstudeeronderdelen voor alle afstudeerders heeft gearchiveerd. Het panel heeft een zo breed mogelijke spreiding bekeken over de specialisaties en de taalvakken. Het panel heeft 7x Engels, 2x Frans, 5x Spaans en 4x Duitse eindtoetsen ingezien, in aanvulling op de taaltoetsen uit de eerdere jaren.

Het panel heeft slechts bij een dossier twijfels over het afstudeerniveau van de betreffende student. Voor de overige dossiers geldt dat het panel overtuigd is van het niveau van de afstudeerders en dat er bij onderdelen enige kanttekeningen zijn te plaatsen. Een aantal van de kanttekeningen worden hieronder besproken, tezamen met een aantal andere observaties.

Uit gesprekken met alumni en studenten ziet het panel dat de nieuwere lichter actief is en bewuster van hun positie in het werkveld en de beroepsmogelijkheden. Dit is een goede ontwikkeling die met de aanscherping van de selectie en voorlichting verder kan doorzetten.

### *Differentiatie en onderzoeksvaardigheden*

Het panel begrijpt dat in de eindfase studenten in de differentiatieruimte kunnen kiezen tussen het volgen van een minor of het schrijven van een scriptie. Het panel vindt dat een goede mogelijkheid tot profilering: een meer praktische of een meer theoretische benadering. De meeste studenten (80%) kiezen voor een minor. Het panel constateert dat rapportages van de minor en de scripties vaak beschrijvend zijn en een meer analyserend niveau kunnen krijgen met duidelijker relatie met de conclusies en de aanbevelingen. De onderzoekscyclus kan duidelijker worden doorlopen. Dit lijkt bij de scripties beter aan te sluiten, doordat daar meer duidelijk wordt aangesloten bij de onderzoeksvaardigheden.

Uit gesprekken blijkt dat dit is aangepakt door aan de stage in het nieuwe curriculum (functioneren in de praktijk, 60%) ook een afstudeerwerkstuk (40%) te koppelen, waarbij studenten een praktijkonderzoek/vraagstelling voor de stage-instelling moeten uitwerken. Het panel vindt dit een duidelijke verbetering, aangezien de stage hiermee voor iedere student duidelijker wordt gekoppeld aan het kunnen verrichten van een praktijkonderzoek. Het aantonen van analytische en onderzoeksvaardigheden is daarmee sterker verankerd. Voor de stage wordt de student beoordeeld op de praktijkcomponent, het verslag en het afstudeerwerkstuk. Voor het beoordelen van het functioneren in de praktijk wordt input gevraagd van de stageverlener.

Het panel is positief over het feit dat de onderwerpkeuzes en vraagstellingen voor de scripties vooraf worden beoordeeld door leden van de lectoraten. Studenten krijgen hiermee een goede check vooraf of hun opzet haalbaar is qua inkadering en onderzoeksuitvoering. De benadering voor de scriptie is vaak meer theoretisch gericht dan de onderdelen van de minor. De scriptie wordt door studenten gezien als een voortraject voor een vervolgstudie. Het panel adviseert bij de screening van de onderwerpkeuze voor de scripties meer aandacht te geven aan de focus op EU beleidsterreinen.

Om te garanderen dat scripties en minoren gelijkwaardig zijn qua studielast en kwaliteitsniveau kunnen bijvoorbeeld ook duidelijker eisen worden gesteld aan de studielast en diepgang van de eindwerkstukken en de link die wordt gelegd met Europa. Immers, de EU als instituut biedt voldoende diversiteit in (onderzoeks-)thema's die zowel voor de opleiding alsmede de studenten, een inspiratiebron kunnen zijn om als scriptie-onderwerp te dienen.

### *Groepswerk*

In de eindfase doen studenten groepswerk bij diverse onderdelen. Het panel heeft twijfel bij de omvang en diepgang van een aantal van deze onderdelen. Het onderdeel Europe Calling (oud curriculum) vindt het panel niet representatief voor het eindniveau, aangezien het groepswerk betrof waarbij de omvang en diepgang van de werkstukken niet in verhouding staat tot het aantal studenten en de toegekende studiepunten per student. In gesprekken wordt gesteld dat het functioneren in de groep centraal staat. Het panel vindt het terecht dat dit onderdeel niet meer in de nieuw afstudeerfase is opgenomen.

Het panel vindt het positief dat de opleiding meer aanstuurt op individuele beoordeling in de eindfase. Het eindcijfer voor een vak kan niet alleen worden bepaald door een groepswerkstuk.

### *EU-focus*

Het panel heeft met de opleiding gesproken over de aandacht voor de EU-context bij diverse werkstukken. Daaruit blijkt dat de opleiding duidelijk een internationale focus wenst in het afstudeerwerk en de specialisatievakken. Studenten geven ook aan dat vaak de eisen vaak gericht zijn op een internationaal karakter en niet zozeer op het EU-karakter qua stageplaatsen en onderzoeksopdrachten.

Het panel is van mening dat de opleiding meer haar unique selling point moet laten gelden en in de afstudeerfase meer de focus kan leggen op de EU beleidsterreinen, aangezien dit het duidelijke onderscheid is met andere economische of talen-opleidingen. In de diverse vakken wordt de EU-focus duidelijker ingebouwd dan in de eindfase. De opleiding moet dit aanscherpen. Daarmee wordt het profiel van de opleiding steviger neergezet, wat de herkenbaarheid naar het beroepenveld kan vergroten en zorgt voor een betere aansluiting met de arbeidsmarkt.

### *Onderzoeksvaardigheden*

De voorbereiding op het uitvoeren van praktijkonderzoek is in het nieuwe curriculum duidelijker dan voorheen aangezet in alle studiejaren. Dit is voor het panel niet direct traceerbaar in de blokbeschrijvingen. Met een beschrijving van een onderzoekslerlijn kan dit duidelijker in kaart worden gebracht. Studenten uit het nieuwe curriculum bevestigen dat zij gaandeweg het studieprogramma onderzoeksvaardigheden leren. Dit in tegenstelling tot de 'oude' studenten, die weinig ervaring hadden met onderzoek voor het afstuderen. Het panel adviseert de aandacht voor onderzoeksmethodologie duidelijker op te nemen in de onderzoekslerlijn.

### *Referentie bronnen*

Het panel ziet in veel werkstukken van studenten dat studenten weinig bronnen gebruiken en deze niet goed weergeven. Docenten en studenten geven aan dat ook op dit punt de aandacht is aangescherpt in het nieuwe curriculum. Studenten worden meer getraind in het beoordelen van bronnen en literatuur. Dit is in de huidige afstudeerwerkstukken nog niet zichtbaar. Het panel hoopt dat de verbeterlijn doorzet. De urgentie wordt door de opleiding herkend.

### *Beoordeling afstudeerfase*

Het panel vindt de beoordeling van de afstudeerfase met de vele onderdelen complex en niet transparant. In een aantal gevallen is de inzichtelijkheid van de beoordeling niet duidelijk aangezien criteria kwalitatief zijn en niet duidelijk is hoe men komt tot een kwantitatief cijfer. Het panel is van mening dat de opleiding hier nog een verbeterslag kan slaan (vergelijk Toetsing). Dit wordt door de opleiding en toetscommissie erkend. De opleiding heeft een start gemaakt met de versterking van het 4-ogen principe. Ook zal in het nieuwe curriculum worden gewerkt met studentportfolio's, waarin studenten moeten aantonen dat zij de eindcompetenties hebben bereikt middels de diverse beroepsproducten uit jaar 3 en 4. Met de vele onderdelen in de eindfase heeft het panel een soort algemene eindbeoordeling gemist. Het panel adviseert, mogelijk op basis van een portfolio, alle aanwezige elementen die bijdragen tot het bereiken van de eindkwalificaties duidelijker te bundelen, met als kroon op het werk de scriptie/minoronderzoek en het stageverslag. Daarmee ontstaat een completer beeld van de student als beginnend beroepsbeoefenaar.

### *Talen*

In gesprekken wordt bevestigd dat studenten worden getoetst op de gestelde eindniveaus, met referentie aan de CEF-eisen. Voor alle taalgebieden zijn er gecertificeerde examinatoren die gemachtigd zijn de officiële examens af te nemen. Voor Frans en Duits kunnen studenten opgaan voor de officiële examens Delf/Dalf en van het Goethe-instituut. Voor Engels is het voornemen aan te sluiten bij het Cambridge Business English Certificate. Voor Spaans wordt aangesloten op de DELE-toetsen van het Instituto Cervantes. Studenten die niet aan de officiële eindtoets willen meedoen, kunnen oude toetsen doen om zo toch hun eindniveau aan te tonen.

### *Beeld beroepenveld*

Alumni en studenten geven aan dat zij tijdens de studie nog geen compleet beeld hebben van de beroepsmogelijkheden. De opleiding kan dit meer benadrukken tijdens de Experience dag. Bij het kiezen van de specialisatie wordt dit al wel duidelijker, met name door de opgedane ervaringen tijdens de exchange en door de grotere praktijkgerichte projecten. Uit gesprekken en documenten constateert het panel dat de wensen uit het werkveld breed zijn: kennis van meerdere talen, communicatiegerichtheid, brede economische kennis, politiek inzicht, kennis van het recht, cultuursensitiviteit of internationale blik en ervaring. Het panel beseft dat dit voor de opleiding lastig manoeuvreren is. Het panel adviseert de opleiding de eigen profilering gericht op strategische communicatie aan te scherpen met meer focus op de EU en van daaruit de lijnen met het beroepenveld te versterken en de beroepspraktijk meer in het onderwijs te betrekken.



Op die manier krijgen studenten eerder een beeld van de beroepsmogelijkheden en kunnen zij dit scherper hanteren bij het zoeken naar geschikte exchange- en afstudeerstagebedrijven, en in een later stadium ook banen. Overigens moet het panel opmerken dat de opleiding het nu niet slecht doet, aangezien veel stagiaires dusdanig goed presteren dat zij bij stageverleners in dienst treden.

#### *Overwegingen en conclusie*

Het panel constateert dat de opleiding een duidelijk toetsstelsel heeft met een duidelijk toetskader tot op het niveau van de vakken en toetsen. De examen- en toetscommissie zijn bezig de kwaliteitscontrole en borging van de toetsing aan te scherpen. Dit moet verder worden doorgetrokken, aangezien docenten nog niet altijd dezelfde beoordelingsformulieren hanteren en bij de beoordeling niet altijd inzichtelijk is hoe docenten tot een eindcijfer komen. Een tweede aandachtspunt is het groepswork en de toetsing en waardering van de individuele bijdrage van studenten daaraan. Dit staat niet altijd in verhouding tot de producten die het panel heeft gezien. Het panel vindt het positief dat er een ontwikkeling is met meer toepassing van het 4-ogen principe en meer individuele toetsing. De opleiding is zich ervan bewust dat de borging van de toetsing een stadium verder moet worden gebracht. Het panel vindt dat een positieve ontwikkeling.

Voor de beoordeling van het eindniveau adviseert het panel de eindtoetsing inzichtelijker te maken door naast de aparte onderdelen ook meer het geheel van het afstuderen te tonen. Het portfolio zou daarbij een meer centrale en summatieve functie moeten krijgen. De archivering van de verschillende onderdelen die leiden tot het eindniveau moet worden aangescherpt om een totaalbeeld per student te kunnen laten zien. Het panel is vanuit de gesprekken en de eindwerkstukken van mening dat de opleiding goede studenten aflevert. Wel kunnen meer specifieke eisen worden gesteld aan de EU-focus van de opdrachten, waarmee ook de profilering van de opleiding kan worden versterkt.

Het panel is er van overtuigd dat de opleiding studenten opleidt tot het gewenste niveau. De opleiding kan daarbij meer gebruik maken van haar unieke profilering en onderscheid ten opzichte van andere communicatie- en businessopleidingen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.



### 3 Eindoordeel over de opleiding

#### *Oordelen op de standaarden*

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
<i>Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties</i>	Voldoende
<i>Standaard 2 Oriëntatie van het programma</i>	Voldoende
<i>Standaard 3 Inhoud van het programma</i>	Voldoende
<i>Standaard 4 Vormgeving van het programma</i>	Voldoende
<i>Standaard 5 Instroom</i>	Voldoende
<i>Standaard 6 Studeerbaarheid</i>	Voldoende
<i>Standaard 7 Duur</i>	Voldoende
<i>Standaard 8 Personeelsbeleid</i>	Goed
<i>Standaard 9 Kwaliteit van het personeel</i>	Voldoende
<i>Standaard 10 Kwantiteit van het personeel</i>	Voldoende
<i>Standaard 11 Materiële voorzieningen</i>	Voldoende
<i>Standaard 12 Studiebegeleiding</i>	Voldoende
<i>Standaard 13 Evaluatie resultaten</i>	Voldoende
<i>Standaard 14 Verbetermaatregelen</i>	Voldoende
<i>Standaard 15 Betrokkenheid bij kwaliteitszorg</i>	Voldoende
<i>Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</i>	Voldoende

#### *Overwegingen en conclusie*

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bachelor opleiding European Studies van Zuyd Hogeschool als **voldoende**.



## 4 Aanbevelingen

Ter ondersteuning van de verbeterfunctie en de verdere ontwikkeling van de opleiding, wil het panel de volgende aanbevelingen meegeven aan de opleiding.

### *Algemeen:*

Het panel adviseert de opleiding om de presentatie van de opleiding te versterken naar externen, enerzijds door duidelijker presentatie van documenten en anderzijds door met het unieke profiel meer naar buiten te treden.

### *Standaard 1:*

Het panel adviseert in de profilering meer de nadruk te leggen bij de EU focus, aangezien dit het 'unique selling point' is ten opzichte van andere opleidingen op het snijvlak van communicatie, business en taalonderwijs.

### *Standaard 2:*

Het panel adviseert de in het onderwijs aanwezige aandacht voor Europa beter in kaart te brengen en te presenteren. In studentproducten van bijvoorbeeld de afstudeerstages en het vak strategisch management kan meer aandacht worden gegeven aan aansluiting bij de EU-beleidsterreinen. Scriptieopdrachten kunnen daar meer op worden gescreend.

### *Standaard 2 en 16:*

Het panel adviseert de versterking van de onderzoeksleerlijn door te zetten en duidelijk naar studenten te communiceren wat de eisen zijn, bijvoorbeeld bij het gebruik van literatuurbronnen en referenties. Studenten kunnen sterker worden aangestuurd op analyse vaardigheden en gewenste diepgang.

### *Standaard 16:*

Het panel adviseert de opleiding om die onderdelen die bijdragen aan het aantonen van het eindniveau meer inzichtelijk te archiveren door ze te bundelen in bijvoorbeeld een overzichtelijk afstudeersdossier per student. Dit vergroot de transparantie en de presentatie van de eindfase, geeft een completer beeld van de bereikte competenties per student en draagt bij aan de wettelijk verplichte archivering.

Het panel adviseert de ingezette aanscherping van de toetsborging door toetscommissie en examencommissie stevig door te zetten en te evalueren.

Het panel adviseert de inbreng en beoordeling van groepswork in de eindfase te analyseren, de groepen te verkleinen en/of meer stringente eisen te stellen bij een aantal groepsproducten opdat de omvang/diepgang en studieinzet duidelijk in balans zijn. Dit is nu niet altijd inzichtelijk.



## 5 Bijlagen





## **Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding**

De afgestudeerden van European Studies voldoen aan de onderstaande competenties.

1. De student heeft kennis van Europa in het algemeen en zijn instellingen in het bijzonder en kan deze kennis multidisciplinair en integratief toepassen in de beroepspraktijk;
2. De student is op de hoogte van de verschillen tussen de Europese culturen kan deze verschillen op bedrijfsrelevantie beoordelen en kan de kennis ervan toepassen;
3. De student beheerst naast het Nederlands het Engels uitstekend in zowel woord als in geschrift;
4. De student beheerst daarnaast ook een tweede Europese taal - en eventueel een derde taal - op werktalniveau;
5. De student kan zelfstandig of in groepsverband onderzoek verrichten en de uitkomsten daarvan op professionele wijze in woord en geschrift presenteren, zonodig met gebruikmaking van moderne informatietechnologie;
6. De student heeft op basis van zijn generalistische insteek een brede visie en kan processen van allerlei aard sturen;
7. De student is op basis van zijn kennis van andere culturen en van interculturele communicatie in staat contacten te leggen en te onderhouden met vertegenwoordigers van allerlei organisaties en culturen alsmede met hen te onderhandelen;
8. De student beschikt over een persoonlijkheid waarvan eigenschappen als doorzettingsvermogen, zelfstandigheid en een zekere assertiviteit deel uitmaken, evenals een proactieve instelling en het vermogen te werken buiten gebaande paden.



## Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

The propaedeutic phase

European Studies year 1			
Course	Block	Study load in hours	#EC
<b>Languages</b>			
English semester 1	1.1 – 1.2	112	4
English semester 1	1.3 – 1.4	112	4
French semester 1	1.1 – 1.2	84	3
French semester 2	1.3 – 1.4	112	4
German semester 1	1.1 – 1.2	84	3
German semester 2	1.3 – 1.4	112	4
Spanish semester 1	1.1 – 1.2	84	3
Spanish semester 1	1.3 – 1.4	112	4
Dutch semester 1 (foreign students only)	1.2 – 1.2	84	3
Dutch semester 2 (foreign students only)	1.3 – 1.4	112	4
<b>Total Languages</b>			<b>22</b>
<b>Communication</b>			
ICT		84	3
o Infrastructure	1.1		
o Word I	1.3		
o Power Point	1.1		
Business Dutch (for Dutch students) or Dutch in Practice (for foreign students)	1.3 – 1.4	112	4
Intercultural communication	1.2	84	3
P2D			
o Focus Project	1.3	84	3
o Study progress counselling including MATCH project	1.1 – 1.4	112	2
<b>Total Communication</b>			<b>15</b>
<b>Knowledge</b>			
Introduction to Economics	1.3	84	3
Introduction to Law	1.4	84	3
Introduction to European Culture	1.1	84	3
Introduction to Politics	1.4	84	3
Introduction to Marketing	1.4	84	3
Introduction to the EU 1		112	4
o EU at a glance	1.1		
o Insight into the EU	1.2		
Introduction to the EU 2		112	4
o Europe's Current Affairs	1.3		
o Research on Europe	1.4		
<b>Total Knowledge</b>			<b>23</b>
<b>Total year 1</b>			<b>60</b>

The post-propeadeutic phase year 2

<b>European Studies year 2</b>			
<b>Course</b>	<b>Block</b>	<b>Study load in hours</b>	<b>#EC</b>
<b>Languages</b>			
English	2.1 – 2.4	196	7
French	2.1 – 2.4	224	8
German	2.1 – 2.4	224	8
Spanish	2.1 – 2.4	224	8
<b>Total Languages</b>			<b>23</b>
<b>Knowledge</b>			
European Law and Politics	2.1 – 2.2	140	5
European Culture	2.3 – 2.4	84	3
MOC (Management, Organisation and Communication)	2.1 – 2.2	140	5
search and computer skills		168	6
1. Surveying and Statistics	2.3 – 2.4		3
2. Excel	2.2		1
3. Finance	2.4		1
4. Word II	2.3		1
Marketing 2	2.1	84	3
<b>Total Knowledge</b>			<b>21</b>
<b>Communication</b>			
Management skills		84	3
1. Personal Professional Development (P2D)	2.1 – 2.4		1
2. Pitsstop Project	2.2		2
Nederlands/Communication		168	6
1. Communicaton: Theory and Practice	2.1 – 2.2		4
Bedrijfsjournalistiek en Correspondentie (Dutch students) or Interviewing techniques and correspondence (foreign students)	2.3		2
VIP Project	2.2 – 2.4	84	3
<b>Total Communication</b>			<b>13</b>
<b>Communication and International Business Specialization</b>			
Concern communication	2.4	84	3
<b>Total CIB specialization</b>			<b>3</b>
<b>Communication and Public Policy Specialization</b>			
International Comparative Law	2.4	84	3
<b>Total CPP stream</b>			<b>3</b>
<b>Total year 2</b>			<b>60</b>

The post-propaedeutic phase, year 3, old

<b>JAAR 3 2011-2012</b>		
<b>Vak</b>	<b>Blok</b>	<b>#EC</b>
<b>Talen</b>		
Engels	3.3 – 3.4	3
Frans	3.3 – 3.4	3
Duits	3.3 – 3.4	3
Spaans	3.3 – 3.4	3
<b>Totaal talen</b>		<b>9</b>
<b>Algemeen</b>		
Exchange	3.1 – 3.2	28
International Organisations	3.4	3
Europe Calling	3.3 – 3.4	7
Minorities and Dominant Cultures	3.3	3
<b>Totaal Algemeen</b>		<b>38</b>
<b>Communicatie</b>		
Persoonlijke Professionele Ontwikkeling (P2O)	3.1 – 3.4	1
<b>Totaal Communicatie</b>		<b>1</b>
<b>Specialisatie Communicatie Management</b>		
Marketing Communication	3.3	3
Country analysis	3.3	3
International Marketing	3.4	3
<b>Total Specialisatie CM</b>		<b>9</b>
<b>Specialisatie Bestuur en Beleid</b>		
Contemporary Political Issues	3.3 – 3.4	3
European Economic Governance	3.3	3
Beleidsstukken	3.4	3
<b>Total specialisatie BB</b>		<b>6</b>
<b>Totaal jaar 3</b>		<b>60</b>

The post-propaedeutic phase, year 3, new

European Studies year 3							
Course		Block		Study load in hours		#EC	
<b>Languages</b>							
English		3.3 – 3.4		84		3	
French		3.3 – 3.4		112		4	
German		3.3 – 3.4		112		4	
Spanish		3.3 – 3.4		112		4	
Dutch (as from 2013-2014)		3.3 – 3.4		112		4	
<b>Total Languages</b>				<b>196</b>		<b>7</b>	
<b>Knowledge</b>							
Exchange		3.1 – 3.2		784		28	
International Cooperation		3.4		84		3	
<b>Total Knowledge</b>				<b>868</b>		<b>31</b>	
<b>Communication</b>							
Personal and Professional Development (P2D)		3.1 – 3.4		28		1	
<b>Total Communication</b>				<b>28</b>		<b>1</b>	
<b>Communication and International Business</b>				<b>Communication and Public Policy</b>			
Course	Block	Study load in hours	# EC	Course	Block	Study load in hours	# EC
Marketing Communication	3.3	280	10	Public Affairs	3.3	280	10
International Marketing Communication			4	Decision Making in the EU			3
Qualitative Market Analysis			2	Contemporary Political Issues			3
Sales Techniques			2	Writing and Lobby skills			2
Marketing Communication plan			2	Lobby proposal			
Communication Research <sup>4</sup> :	3.4	308	11	Policy Research	3.4	308	11
o Communication research			3	o European Policy Analysis			3
o Research Methods			2	o Research Methods			2
o Statistics & ICT			2	o Statistics & ICT			2
o Academic writing			2	o Academic writing			2
o Research report				o Research report			
<b>Total CIB Specialization</b>		<b>588</b>	<b>21</b>	<b>Total CPP Specialization</b>		<b>588</b>	<b>21</b>
<b>Total year 3</b>			<b>60</b>	<b>Total year 3</b>			<b>60</b>

<sup>4</sup> Communication Research has an external assignment provider, a good replacement for Europe Calling.

The post-propaedeutic phase, year 4, old

<b>JAAR 4 tot en met 2012-2013</b>		
<b>Vak</b>	<b>Blok</b>	<b>#EC</b>
<b>Talen</b>		
Engels	4.1	3
Frans	4.1	3
Duits	4.1	3
Spaans	4.1	3
<b>Totaal talen</b>		<b>9</b>
<b>Communicatie</b>		
Persoonlijke Professionele Ontwikkeling (P2O)	4.1 – 4.4	1
Practicum Beroepsvoorbereiding	4.1	1
<b>Totaal Communicatie</b>		<b>2</b>
<b>Differentiatieruimte</b>		<b>4.2</b>
		<b>15</b>
<b>Stage</b>		<b>4.3 – 4.4</b>
		<b>28</b>
<b>Specialisatie Communicatie Management</b>		
Strategisch Management	4.1	6
<b>Total Specialisatie CM</b>		<b>6</b>
<b>Specialisatie Bestuur en Beleid</b>		
Besluitvorming in de EU	4.1	3
Europees Regionaal Beleid	4.1	3
<b>Totaal specialisatie BB</b>		<b>6</b>
<b>Totaal</b>		<b>60</b>

The post-propaedeutic phase, year 4, new

European Studies year 4, as from 2013-2014							
Course				Block	Study load in hours		#EC
<b>Languages</b>							
English				4.1	84		3
French				4.1	112		4
German				4.1	112		4
Spanish				4.1	112		4
Dutch (as from 2014-2015)				4.1	112		4
<b>Total Languages</b>					<b>196</b>		<b>7</b>
<b>Communication</b>							
Personal Professional Development (P2D)				4.1 – 4.4	28		1
Preparing for the labour market				4.1	28		1
<b>Total Communication</b>					<b>56</b>		<b>2</b>
<b>Differentiation</b>				<b>4.2</b>	<b>420</b>		<b>15</b>
<b>Internship</b>				<b>4.3 – 4.4</b>	<b>784</b>		<b>28</b>
<b>Communication and International Business</b>				<b>Communication and public policy</b>			
Course	Block	Study load in hours	# EC	Course	Block	Study load in hours	# EC
Public and media relations	4.1	224	8	European Subsidy Management	4.1	224	8
Relation management			2	European Regional Policy			3
Crisis Communication			2	Public Finance & Subsidy Management			3
Tools for media relations			2	Subsidy proposal			2
Media kit							
<b>Total CIB specialisation</b>			<b>8</b>	<b>Total CPP specialisation</b>			<b>8</b>
<b>Total year 4</b>			<b>60</b>	<b>Total year 4</b>			<b>60</b>



### **Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris**

#### De heer drs. D.W. Richters MBA Voorzitter

De heer Richters heeft vanuit diverse functies en uiteenlopende werksituaties ruime kennis van en ervaring met bedrijfseconomische en managementvraagstukken opgedaan. Als zelfstandig consultant heeft hij ervaring op het gebied van bedrijfseconomische en managementvraagstukken, kwaliteitsmanagement in het bijzonder. Ook is hij door zijn docentschap goed bekend met het hoger beroeps onderwijs. Sinds 2004 is de heer Richters als docent Organizational Behavior & Marketing verbonden aan de Rotterdam Business School (onderdeel van Hogeschool Rotterdam). Rotterdam Business School (RBS) heeft een internationaal karakter vanwege het feit dat de studentenpopulatie uit 45 verschillende nationaliteiten bestaat en het curriculum Engelstalig is. Daarnaast heeft RBS internationaal aansluiting bij diverse partnerscholen (Demi) verspreid over Europa, Noord Amerika en Azië. Met deze Demi partners vindt uitwisseling plaats en kunnen wederzijdse studenten een gedeelte van hun studie bij de RBS volgen en/of afronden en vice versa. Naast het verzorgen van diverse colleges bij RBS is de heer Richters regelmatig tweede beoordelaar bij scripties van buitenlandse studenten die een double degree willen behalen. Daarnaast is de heer Richters regelmatig gastdocent in China, Canada, United Kingdom en Duitsland. De heer Richters heeft deelgenomen aan de NQA-auditortraining hoger onderwijs en heeft vanuit ervaring als panellid/voorzitter van meer dan 10 visitaties kennis van de accreditatiesystematiek. Hij heeft vanuit opleiding en werkervaring internationale kennis van het domein en is daarnaast gediplomeerd Lead-Auditor ISO-9002.

#### *Opleiding:*

2009	Didactische bevoegdheid behaald aan de VU (Vrije Universiteit) Amsterdam.
2004 – heden	Erasmus Universiteit Rotterdam, faculteit Bedrijfskunde; promotietraject. Het promotieonderzoek richt zich op Kwaliteitsmanagement in relatie tot Strategie.
2004	MBA Gediplomeerd Lead-Auditor ISO 9002, Lead Auditor INK
1989	Doctoraal Bedrijfskunde, deels op Michigan Business School, Detroit, USA
1982	HEAO
1978	VWO

#### *Werkervaring:*

2007 – heden	Universiteit van Lubljana, gastdocent
2005 – heden	Geely Beijing University, gastdocent (3 x per jaar)
2004 – heden	Docent Organizational Behavior & Marketing en docent Research, Rotterdam Business School
2000 – heden	Docent Bedrijfseconomie Hogeschool Rotterdam, docent Marketing, Finance & Accounting
2000 – heden	Q-minds B.V., adviesbureau op het gebied van economische vraagstukken en kwaliteitsmanagement, freelance consultant
1997 – 2000	KLM, Coachen en begeleiden van trainees
1993 – 1997	KLM, Trainingen verzorgen ten behoeve van grond en vliegend personeel
1989 – 1993	KLM, Logistiek & Planning (vloot en menskrachtplanning)

#### De heer J.J. Hardenbol MA

De heer Hardenbol is ingezet vanwege zijn werkvelddeskundigheid op het gebied van Europese Studies en vanwege zijn inzicht in de internationale ontwikkelingen in dit werkveld. De heer Hardenbol is adviseur Internal Market Department bij BUSINESSEUROPE (the confederation of European business) te Brussel.

Als belangenvertegenwoordiger van de Europese industrie in Brussel houdt hij zich bezig met Europese dossiers en bezoekt hij vertegenwoordigers van de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Europese Raad. Daarnaast geeft hij lezingen op conferenties en evenementen in het buitenland. De heer Hardenbol heeft meerdere publicaties op zijn naam staan. Voor deze visitatie heeft de heer Hardenbol onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

*Opleiding:*

2008 – 2009 MA European Public Affairs - Universiteit van Maastricht  
2003 – 2008 BA European Studies - Universiteit van Maastricht  
1996 – 2002 VWO Gymnasium - Stedelijk Gymnasium Apeldoorn

*Werkervaring:*

2012 – heden Adviseur Internal Market Department - BUSINESSEUROPE  
2010 – 2012 Junior Adviseur Internal Market Department - BUSINESSEUROPE  
2009 – 2010 Traineeship - Europees Parlement Brussel  
2009 – 2009 Traineeship Internal Market Department - BUSINESSEUROPE  
2006 – 2007 Secretaris en Commissaris Intern - Bestuur Studentenvereniging Circumflex

*Publicaties:*

- Unleashing cross-border services
- Internal Market Beyond the EU: EEA and Switzerland
- Building a genuine single market for services
- Are the Points of Single Contact truly making things easier for companies?

*De heer mr. J.M.P. Janssen*

De heer Janssen is ingezet vanwege zijn deskundigheid op het gebied van (Europees) recht en vanwege zijn inzicht in de internationale ontwikkelingen in dit werkveld. De heer Janssen is teamleider en hogeschooldocent Recht aan de opleiding HBO-Rechten van Hogeschool Utrecht, waar hij coördinator is van de minor Law in Europe en contactpersoon Internationalisering. Voor deze visitatie heeft de heer Janssen onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

*Opleiding:*

1991 – 1997 Rechtsgeleerdheid (afstudeerrichting Internationaal en Europees Recht) - Radboud Universiteit Nijmegen  
1995 – 1996 Erasmus semester - Faculté de Droit, Université de Poitiers, Fr.  
1985 – 1991 VWO - Blariacumcollege Venlo-Blerick

*Werkervaring:*

2012 – heden Teamleider/hogeschooldocent Recht – HBO-Rechten - Hogeschool Utrecht  
2008 – 2012 Hogeschooldocent/onderzoeker Europees Recht – HBO-Rechten - Hogeschool Utrecht  
2007 – 2008 Senior juridisch adviseur Europees- en omgevingsrecht - Oranjewoud Legal

- 2002 – 2006 Docent/onderzoeker Europees milieurecht in Master Omgevingsrecht en EU Environmental Law in Master International and European Environmental Law (tevens Academic Coordinator) - Universiteit van Amsterdam
- 2000 – 2002 Kennismanager Europa, Economisch Bureau - ING Groep Amsterdam
- 1997 – 2000 Junior-docent Europees recht – Faculteit Rechtsgeleerdheid- Radboud Universiteit Nijmegen

*Overig:*

- 2002 – 2006 Gastdocent opleiding EPCEM (European Postgraduate Course on Environmental Management – Instituut voor Milieuvraagstukken (IVM) – VU Amsterdam
- 2002 – 2006 cursus Europees milieustrafrecht voor rechters en officieren van justitie – SSR (Studiecentrum Rechtspleging), opleidingsinstituut voor de rechtspraak - Ouderlid Gemeenschappelijke Medezeggenschapsraad, Openbaar Primair Onderwijs Rivierenland, Tiel

*Publicaties:*

- Jos Janssen/Maaïke Keessen, HBO-juristen, Nieuwe professionals in organisaties, onderzoeksrapport, Kenniscentrum Sociale Innovatie, HU 2012 (artikel Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 2013, in voorbereiding)
- Kaisa Sorsa (ed.) Proactive Management and Proactive Business Law - A handbook, Turku University of Applied Sciences, 2011. (Mede-auteur Ch. 2 Proactive lawyering, p. 143-157)
- Boeve e.a., Omgevingsrecht, 3e druk, Europalaw Publishing Groningen, 2010 (Co-auteur, Hoofdstuk 2 Doorwerking van Int. en Europees recht)

*De heer A. el Morabit*

De heer Morabit is ingezet als studentlid. Hij volgt de opleiding European Studies aan Haagse Hogeschool, waar hij betrokken is bij activiteiten als tutoring, het leiden van projecten en debatteren. De heer Morabit is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is de heer Morabit aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

*Opleiding:*

- 2011 – heden European Studies - Haagse Hogeschool
- 2005 – 2011 HAVO - Aloysius College

*Werkervaring:*

- 2011 – heden Horeca werknemer - Mise en Place Den Haag
- 2010 – 2011 Vulploeg medewerker - Albert Heijn
- 2009 – 2010 Zorgverlener - O. Bouddokar

*Mevrouw ir. M. Dekker-Joziase NQA-auditor*

Mevrouw Dekker is ingezet als NQA-auditor. Zij heeft ruime ervaring met visitaties in alle sectoren van het hbo en in het wo. Zij bezit auditorkwaliteiten vanwege jarenlange visitatie-ervaring en heeft cursussen gevolgd bij Lloyd's, daarnaast verzorgt zij trainingen over het visitatie- en accreditatiestelsel voor auditoren hoger onderwijs.

Haar kennis van het hoger onderwijs is ondermeer ontstaan door docentschap WU en onderwijskundige cursussen. Mevrouw Dekker heeft in het najaar van 2010 deelgenomen aan de training van de NVAO en is gecertificeerd secretaris.

*Opleiding:*

- 1983 – 1989 Opleiding Tuinbouwplantenteelt, Wageningen Universiteit
- 1977 – 1983 VWO, Christelijke Scholengemeenschap Walcheren te Middelburg

*Werkervaring:*

- 2004 – heden NQA: senior auditor, adviseur en accountmanager
- 1995 – 2004 Beleidsmedewerker afdeling Kwaliteitszorg, HBO-raad, 7 visitatietrajecten in diverse sectoren/domeinen van het hbo.
- 1991 – 1995 Toegevoegd docent Wageningen Universiteit, vakgroep Tuinbouwplantenteelt, belast met onderwijsontwikkeling
- 1990 – 1991 Adviseur bij Tuinbouwkundig Adviesbureau

*Cursussen:*

- Training Auditor Hoger Onderwijs, oktober 2003, NQA i.s.m. Lloyd's Register
- Tweedaagse cursus Interne Kwaliteitsaudits, december 2002, Lloyd's Register

## Bijlage 4: Bezoekprogramma

### Dag 1

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers (maximaal 6 à 8)
09.45 – 10.00 uur	Ontvangst	<ul style="list-style-type: none"> <li>Mw. drs. J. Oostijen, directeur Faculteit International Business and Communication</li> <li>Mw. drs. L. de Regt, hoofd European Studies</li> <li>Drs. P. Schoenmakers, hoofd Internationalisering</li> <li>Mw. mr. drs. M.W. Cauberg, kwaliteitszorg</li> </ul>
10.00 – 15.30 uur	<p>Vorbereiding en materiaalbestudering:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Studiemateriaal</li> <li>- Studentmateriaal</li> <li>- Alle door NQA en de opleiding geselecteerde afstudeerproducten</li> </ul> <p>Spreekuur en rondleiding (spreekuur geen opkomst)</p> <p>12.30 uur lunch</p>	
15.30 – 16.15 uur	Blok Inhoud I: afstuderen	<ul style="list-style-type: none"> <li>Mw. drs. E. Dirks, stagecoördinator Nederlandstalig taalgebied, stagedocent, docent Frans, mentor, stagebegeleider S. Hendriks. Heeft vanaf 2013-2014 geen taken meer bij ES.</li> <li>Stagebegeleider S. Hendriks bij WorldGranny helaas niet beschikbaar</li> <li>Mw. E. Dresselhaus MO-A, stagecoördinator Duitstalig taalgebied, stagedocent, docent Duits jaar 3 en 4, coach, docentlid opleidingscommissie, stagebegeleider M. Schmidt</li> <li>Mw. L. Wings, B European Studies, consultant bij Talenacademie Nederland, stageverlener M. Schmidt</li> <li>Dhr. R.E. Sterk, stagecoördinator Nederlandstalig taalgebied, stagedocent, docent Russisch, voormalig opleidingscoördinator ES, stagebegeleider M. Willems</li> <li>Mw. V. Heijnen MA, hoofd UM Campus Brussel, stageverlener M. Willems</li> <li>Mw. B. Weinstein BA, LL.L, stagecoördinator Engelstalig taalgebied, stagebegeleider R. Draper</li> <li>Mw. mr. Y. Paulussen, lid werkveldcommissie, director of Change, member of the board bij Vekoma Rides</li> </ul>
16.30 – 17.15 uur	Blok Inhoud II: afstudeerfase	<ul style="list-style-type: none"> <li>Dhr. R. Draper, B European Studies, afgestudeerd 4 juli 2012</li> <li>Mw. S. Hendriks, B European Studies, afgestudeerd 4 juli 2012</li> <li>Dhr. M. Schmidt, B European Studies, afgestudeerd 4 juli 2012</li> </ul>

		<ul style="list-style-type: none"><li>Mw. M. Willems, B European Studies, afgestudeerd 4 juli 2012, nu masteropleiding</li></ul>
17.15 – 18.30 uur	Vorbereiding en materiaalbestudering	Panel

## Dag 2

Tijdstip	Programmaonderdeel	Deelnemers (maximaal 6 à 8)
08.30 – 09.45 uur	Materiaalbestudering	Panel
09.45 – 10.45 uur	Gesprek studenten propedeuse en hoofdfase (inhoud en randvoorwaarden)	<p>Year 1</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Dhr. M. Magnus, 2012, buitenlands diploma, lid DMR, lid oplcie</li> <li>• Dhr. R. Montie, 2012, HAVO C&amp;M</li> </ul> <p>Year 2</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Mw. R. Grove, buitenlands diploma, CIB</li> <li>• Dhr. V. Kok, 2011, buitenlands diploma, lid oplcie, CPP</li> </ul> <p>Year 3</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Mw. V. v.d. Pluijm, 2010, VWO C&amp;M, lid DMR, CPP</li> <li>• Mw. M. Polderman, 2010, VWO N&amp;G en N&amp;T, CIB</li> </ul> <p>Jaar 4</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Mw. S. Debouillé, 2009, VWO E&amp;M, BB, premaster</li> <li>• Dhr. S. Nobelen, 2009, HAVO C&amp;M, CM</li> </ul>
11.00 – 12.00 uur	Gesprek met docenten (inhoud en randvoorwaarden)	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dhr. J. v.d. Akker. LLM, MA, docent CPP jaar 1, 2, 3, scriptiebegeleider, coach, lid Lectoraat Recht in Europa (promotietraject)</li> <li>• Mw. A. Cremers Bc., coördinator outgoing students International Office</li> <li>• Mw. A. van Kalsbeek-van Malde, MSc, docent communicatie jaar 1 - 4, coach, voorzitter examencommissie</li> <li>• Mr. drs. J. Pluis b.tr., docent CPP jaar 1-4, scriptiebegeleider</li> <li>• Mw. T. Snijders MA, docent Engels jaar 1 - 4 en Intercultural Communication, coach</li> <li>• Mw. M.F. Tilmans-Puppini MO-A, docent Frans jaar 1 - 4, coach</li> <li>• Mw. S Widdershoven, MA, docent CIB, lid Lectoraat International Business and Communication (promotietraject)</li> </ul>
12.00 – 13.00 uur	Lunchpauze + overleg	Panel
13.00 – 13.45 uur	1 <sup>e</sup> gesprek met opleidingsmanagement	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Mw. drs. J. Oostijen, directeur Faculteit International Business and Communications</li> <li>• Mw. drs. L. de Regt, hoofd European Studies</li> <li>• Drs. P. Schoenmakers, hoofd Internationalisering</li> </ul>
14.00 – 14.45 uur	Blok Borging	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dhr. R. Kent MA, lid toetscommissie, docent CPP, docent Engels, coach, scriptiebegeleider</li> <li>• Mw. E. Lamberiks M. Jur., LL.M. CFE, secretaris Examencommissie, docent CPP, coach, scriptiebegeleider</li> <li>• Mw. M. Pino Sanz MA, docentlid oplcie, docent Spaans jaar 2-4, stagecoördinator Spaanstalig</li> </ul>

		<p>gebied, stagedocent, coach</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Dr. M. Pluymaekers, lid currcie, coördinator CIB, docent CIB jaar 2-4, scriptiebegeleider, lid Lectoraat International Business and Communication</li> </ul>
15.00 – 15.30 uur	Eventuele extra gesprekken	
15.30 – 17.00 uur	Beoordelingsoverleg Panel	Panel
17.00 – 17.30 uur	2 <sup>e</sup> gesprek opleidingsmanagement, inclusief afronding	<p>Mw. drs. J. Oostijen, directeur Faculteit International Business and Communication</p> <p>Mw. drs. L. de Regt, hoofd European Studies</p> <p>Drs. P. Schoenmakers, hoofd Internationalisering aangevuld met enkele 'kerndocenten'</p>



## **Bijlage 5: Bestudeerde documenten**

### **Meegestuurde documenten**

brief sectoraal advies college heo, dd 18 maart 2013 (1)  
competentiematrix oud en nieuw curriculum (3)  
course outlines es 2011-2012 (2, 3, 4, 16)  
course outlines es 2012-2013 (2, 3, 4, 16)  
eer 2011-2012 (5, 6, 7, 12, 15)  
eer 2012-2013 (5, 6, 7, 12, 15)  
european studies competentieprofiel 2011-2012 (1)  
european studies new curriculum (1)  
Kwaliteitszorgdocument FIBC "Waar staan we en waar gaan we naartoe" (in concept) (13, 14)  
overzicht docenten es 2012-2013 (9)  
overzicht geselecteerde afstudeerproducten es 2011-2012 (16)  
overzichtslijst afstudeerwerken es 2011-2012 (16)  
overzichtslijst afstudeerwerken es 2012-2013, wordt 7 juni 2013 aangeleverd (16)  
reading list 2011-2012 (3)  
reading list 2012-2013 (3)  
stagehandleiding es 2011-2012 (16)  
stagehandleiding es 2012-2013, versie 3 (16)  
Streefnormen FIC 2009-2010 v1.0 (13)  
toetsbeleid es (16)  
toetsplan es 2012-2013 (16)

### **Ter inzage op 17 en 18 juni 2013**

Archiefmap Examencommissie 2012-2013  
Blokenquêtes (13, 14)  
Blokevaluaties docenten (8)  
Course manual P2D year 2 2012-2013 (12)  
Course manual P2D year 3 2012-2013 (12)  
Course manual PSD year 1 2012-2013 (12)  
CV's docenten ES (9)  
ECTS guide 2012-2013 (12)  
ES Contacturen 2012-2013 (6)  
Evaluatie NSE 2012 European Studies (13)  
Exit Enquête 2011-2012 ES (5)  
Functieomschrijving docent (8)  
Handboek nieuwe medewerkers FIBC (8)  
HBO-monitor (13)  
Informatiebeleidsplan FIBC (IBP) (10, 11)  
Jaarplan European Studies 2012-2013 (3, 8)  
Jaarplan European Studies 2013-2014 (3, 8)  
Keuzegids 2012 (9)  
Learning Agreement (3)  
MTO 2012 (8, 10, 13)  
NSE European Studies 2011 (9, 11)  
NSE European Studies 2012 (9, 11)  
Onderwijsvisie European Studies (4, 10)

Open antwoorden NSE 2012 ES (11)  
Outline Study Abroad ES 2012-2013 (12)  
Overzicht professionalisering European Studies (8)  
P-monitor 2011 (10)  
Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in European Studies (1)  
Regeling Functioneringsgesprekken en beoordeling (8)  
Regeling opleidingscommissie (15)  
Samenstelling curriculumcommissie 2011-2012 (2)  
Samenstelling curriculumcommissie 2012-2013 (2)  
Samenvattend overzicht van P2O 2012-2013 (12)  
Stageverlenerenquête 2011-2012 (13)  
Standard Education and Examination Regulations (6)  
Strategisch Personeelsbeleid FIBC (8, 9, 10)  
Studentenstatuut (6)  
Uitslag stage-enquête, semester 2, 2011-2012 (13)  
Verbetering logistiek en roostering van de toetsen (14)  
Verbeterplan Planning & Roostering (11, 15)  
Verbeterplan Toetsing (4, 14)  
Verbeterplannen ES 2012-2013 (14)  
Verslag curriculumcommissie 25 april 2011 (2)  
Verslag curriculumcommissie 11 oktober 2011 (2)  
Verslag LOO 13-06-2012 (1)  
Verslag WVC 15 juni 2011 (2)  
Verslag WVC 15 oktober 2011 (2)  
Verslag WVC 17-06-2011 (1)  
Verslag WVC 18-02-2011 (1)  
Verslagen opleidingscommissie (13)  
Verslagen OT (14, 15)  
Verslagen SPC (14, 15)  
Verslagen SPC 22 November 2012(9)  
Verslagen WVC (15)  
Visie Internationalisering FIBC (2)  
Voorbeeld vacature docent European Studies (8)  
Voorstel tot wijziging P2D 2013-2014 (5, 12)  
Werkgeversonderzoek 2012-2013, verschijnt juni 2013 (13)  
Wijziging curriculum ES (2, 14)

## Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Hieronder een overzicht van de studenten van wie het panel de afstudeerwerken heeft bestudeerd.

*Aangeleverd door opleiding met KR (4 stuks):*

*talen:*

847143	CM	E, D
831263	CM	E, F
845027	BB	E, D
842478	BB	PreM

Opgevraagd (4 stuks) van te voren uit cohort 2011-2012, ter inzage op visitatiedag:

856029	CM	E, F, S
806307	BB	PreM
822302	CM	E, S, D
751839	BB	E, S, D

Opgevraagd (7 stuks) kort voor bezoek uit cohort 2012-2013, ter inzage op visitatiedag

940453	CM	E, S, D
711675	CM	E, S, D
934070	BB	E, F, D

Aangeleverd op visitatiedag:

0942448	BB	PreM
0843148	CM	E, F, S
0928755	CM	E, F, S
0908622	BB	E, F, S, D

E: Engels

D: Duits

F: Frans

S: Spaans

PreM: PreMaster traject



## Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency



### Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

European Studies

Instelling: Zuyd Hogeschool

Visitatie datum: 17 en 18 juni 2013

Ondergetekende: *Lies de Regt*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: ... *hoofd opleiding*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 5 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized 'L' shape with a horizontal line extending to the right.

Datum: *7-5-2013*